

Sommige bedrijven en sectoren verdwijnen, in andere sectoren worden werkzaamheden verplaatst naar het buitenland of geautomatiseerd. Dit zet een sectorgefinancierd en sectorsolidair pensioen onder druk.

Veranderende klantbehoefte

Daarnaast zien we dat de wensen en behoeften van deelnemers veranderen. Nu veel mensen zich realiseren dat pensioen onzekerheden bevat en verwachtingen uit het verleden niet overeenkwamen met de werkelijkheid, neemt het vertrouwen in het pensioenstelsel af. Het huidige pensioenstelsel is complex en ondoorzichtig en staat op grote afstand van de deelnemers. Pensioendeelnemers hebben daarom momenteel geen directe zeggenschap en geen goed beeld van het pensioen dat ze later krijgen. Dit terwijl er steeds meer behoefte is aan eigenaarschap, transparantie, voorspelbaarheid en keuzevrijheid.

Macro-economische omstandigheden

Verder hebben we te maken met ongewone economische omstandigheden, met onder meer een zeer lange periode met lage rentes. Hoewel de hervorming van het pensioenstelsel hierdoor extra in de schijnwerpers is komen te staan, zijn bovengenoemde omstandigheden veel belangrijker. Alleen het aanpassen van de rekenrente neemt de noodzaak van hervormingen niet weg. Door de bovengenoemde omstandigheden is een daadwerkelijke hervorming nodig om te komen tot een toekomstvast stelsel.

Al deze ontwikkelingen vragen erom de oudedagsvoorziening in Nederland eens goed tegen het licht te houden. Hoewel Nederland één van de beste pensioenstelsels ter wereld heeft, is er werk aan de winkel.

Bij de vormgeving van een nieuw stelsel zijn de volgende onderdelen van belang:

- 1) Een persoonlijk pensioenvermogen met risicodeling
- 2) Overgang van de doorsneesystematiek naar een nieuwe premie- en opbouwsystematiek
- 3) Een stabiel fiscaal kader en toereikende pensioenambitie
- 4) Een pensioen voor iedereen
- 5) Maatwerk en keuzevrijheid

Deze punten worden hieronder nader uitgewerkt.

Advies

1) Een persoonlijk pensioenvermogen met risicodeling

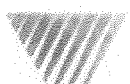
De overgang naar een systeem met heldere, persoonlijke pensioenvermogens met risicodeling lost een groot aantal knelpunten op. De pensioenregelingen blijven gebaseerd op solidariteit, maar ze worden voor de deelnemer beter te begrijpen, zijn makkelijker mee te nemen bij een baanwissel en zijn beter bestand tegen de dynamiek van de arbeidsmarkt.

a. Transparantie en eenvoud

Het vertrouwen in het huidige pensioenstelsel is laag. Deelnemers willen weten waar ze aan toe zijn. Ze willen weten hoeveel premie ze inleggen, welk kapitaal ze inmiddels hebben opgebouwd en wat ze ontvangen als ze met pensioen gaan (of hun eventuele nabestaanden als ze voor de pensioendatum komen te overlijden). In een systeem van persoonlijk pensioenvermogen is dit veel transparanter. Ook voorkomt het generatieconflicten waarbij elke generatie de ander verwijt oneerlijk in de pot te graaien. De afgelopen periode heeft aangetoond dat de ondoorzichtigheid van het systeem tot veel onzekerheid en onduidelijkheid leidt bij huidige en toekomstige pensioengerechtigden. Dit ondermijnt het vertrouwen en leidt ertoe dat mensen zich aan het systeem onttrekken.

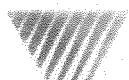
b. Blijvende solidariteiten / collectiviteiten

Omdat er altijd zaken kunnen gebeuren waar je als individu geen invloed op hebt (denk aan arbeidsongeschiktheid, vroegtijdig overlijden of juist heel lang leven), is het van belang dat sommige onderdelen collectief worden

geregeld, zodat mensen solidair zijn met elkaar. Een enkeling stelt dat de variant 'persoonlijk pensioenvermogen met risicodeling' nauwelijks solidariteit kent. Dat is feitelijk onjuist. Deze misvatting geldt overigens ook voor de huidige premieovereenkomsten. Onderstaande collectiviteiten maken deel uit van de pensioenproducten. Dit hangt, net als bij pensioenfondsen, af van gemaakte pensioenafspraken tussen werkgevers en werknemers.

- *Langlevenrisico:* Persoonlijke pensioenvermogens kennen een levenslange pensioenuitkering. Door middel van deze levenslange uitkering wordt solidariteit georganiseerd tussen deelnemers die een zeer hoge leeftijd bereiken (waarvoor relatief te weinig premie is ingelegd) en deelnemers die eerder overlijden. Vanaf de pensioenrichtleeftijd wordt het langlevenrisico overgenomen door de pensioenuitvoerder. Dit is en blijft het fundament van risicosolidariteit in ons stelsel.
- *Nabestaandenpensioen (kortlevenrisico):* Het kan natuurlijk ook zijn dat de deelnemer eerder overlijdt. In een dergelijk geval is er sprake van een nabestaandenpensioen (partnerpensioen of wezenpensioen).
- *Arbeidsongeschiktheidspensioen:* Dit pensioen wordt uitgekeerd als de deelnemer arbeidsongeschikt wordt. Het is een aanvulling op de wettelijke arbeidsongeschiktheidsuitkering die start op het moment dat de loondoorbetalingverplichting van de werkgever vervalft. De uitkering eindigt op de AOW-leeftijd of op het moment dat iemand weer in staat is om te werken. Daarnaast is in de meeste pensioenverzekeringen opgenomen dat de pensioenopbouw blijft doorlopen als de deelnemer arbeidsongeschikt raakt, zonder dat er premie betaald hoeft te worden. Dit wordt premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid genoemd
- *Collectief beleggen:* Verder willen we de misvatting wegnemen dat er individueel wordt belegd in een premieovereenkomst. Hoewel sprake is van een individuele toerekening van het beleggingsrendement naar personen, zullen pensioenuitvoerders beleggen voor de gehele portefeuille, waardoor er binnen deze producten ook sprake is van diversificatie- schaal- en kostenvoordelen.
- *Collectieve regeling:* Net als in de huidige situatie kunnen sociale partners bij persoonlijke pensioenvermogens afspraken blijven maken over de pensioenregeling. Daarmee wordt voorkomen dat er concurrentie op arbeidsvoorwaarden ontstaat en wordt het risico op witte vlekken beperkt. Werkgever en werknemers kunnen wat ons betreft op ondernemingsniveau zelf de pensioenuitvoerder (algemeen pensioenfonds, premiepensioeninstelling, pensioenfonds of verzekeraar) bepalen (zie nadere uitwerking in paragraaf 5.B).

Wel of geen intergenerationale risicodeling?

Recentelijk is er veel gepubliceerd over de welvaartswinst van intergenerationale risicodeling. Men is niet eensgezind over de impact, de voor- en nadelen en het daadwerkelijke belang van intergenerationale risicodeling. Uit recent onderzoek van het CPB¹ blijkt dat pensioencontracten met een collectief vermogen en intergenerationale risicodeling ruimere mogelijkheden bieden om beleggingsrendementen te behalen dan een contract met een individueel vermogen. In andere publicaties^{2,3} wordt echter gesteld dat in een premiecontract dezelfde uitkomsten kunnen worden bereikt. Het CPB doet het premiecontract tekort door bepaalde voordelen (bijvoorbeeld rekening houden met toekomstig inkomen en beleggen in swaps) wel toe te rekenen aan de pensioenvariant met ambitieovereenkomst met voorwaardelijke toezegging maar niet aan de variant persoonlijke pensioenvermogens met risicodeling, terwijl deze opties daar ook op van toepassing kunnen zijn. Bovendien krijgen de nadelen van de ambitieovereenkomst, zoals discontinuïteitsrisico, complexiteit, intransparantie en gebrek aan mobiliteit te weinig aandacht.

De gedachte achter de berekening van de welvaartswinst door het CPB is dat toekomstige generaties ook al (deels) worden blootgesteld aan financiële mee- en tegenvallers uit het heden. Er wordt als het ware belegd met 'geleend' geld. Dit neemt nogal wat risico's met zich mee. Veronderstelling hierbij is namelijk dat er in de toekomst een stabiele instroom van deelnemers zal zijn. Het is zeer de vraag of dit uitgangspunt wel past in de steeds flexibelere wordende arbeidsmarkt en veranderende pensioenmarkt, met een toenemend aantal zzp'ers, kortere levenscycli van bedrijven, het verdwijnen van gehele sectoren en het samengaan van pensioenuitvoerders.

Ook Netspar⁴ heeft onderzoek gedaan naar de welvaartswinst van risicodeling met toekomstige generaties. Netspar stelt dat het nadeel van risicodeling tussen huidige en toekomstige deelnemers gepaard gaat met onder meer discontinuïteitsrisico's. Een belangrijke vraag hierbij is wie er moet bijdragen aan eventuele toekomstige tekorten of wie mag meedelen in eventuele toekomstige overschotten. De kans bestaat dat bestaande deelnemers deze overschotten zelf willen houden en niet (te veel) willen bijdragen aan eventuele tekorten. Als duurzame instroom van nieuwe deelnemers niet is gegarandeerd dan kunnen schokken bovendien terecht komen bij een steeds kleinere groep toekomstige deelnemers. Dit kan zich voordoen door afname van de werkgelegenheid in bepaalde sectoren of zelfs het geheel verdwijnen ervan. Het discontinuïteitsrisico kan zich ook voordoen als toekomstige medewerkers – bijvoorbeeld als gevolg van de steeds flexibeler wordende arbeidsmarkt – de keuze hebben om niet bij te dragen aan eventuele tekorten, bijvoorbeeld door als zelfstandige te gaan werken. De vraag is dus in hoeverre bedrijven of sectoren met zekerheid kunnen stellen dat er voldoende jonge medewerkers instromen die in staat zijn het beleggingsrisico van eerdere generaties mede te dragen. Feit is dat het discontinuïteitsrisico een reëel risico is dat nu niet ingeprijsd is in de berekende winst door intergenerationale risicodeling. Een belangrijk aspect hierbij is de opbouw van de populatie van de pensioendeelnemers. Het huidige pensioenvermogen bedraagt circa € 1.300 miljard. Uit onderzoeken^{5,6} komt naar voren dat de premie van nieuwe deelnemers de komende 10 jaar – afhankelijk van het onderzoek – tussen de 25 en 50 miljard bedraagt. Dat is slechts 2% tot 4% van het huidige vermogen. Gezien de relatief kleine omvang van de nieuwe premie is het de vraag of er wel sprake is van een effectieve risico-overdracht tussen generaties.

Ook andere experts nuanceren de meerwaarde van intergenerationale risicodeling. Zo stellen onderzoekers⁷ dat de welvaartseffecten van pensioenen die aansluiten bij de persoonlijke voorkeuren en omstandigheden van het individu en van verstandige keuzes in veel gevallen groter zijn dan die van risicodeling. Uit recent internationaal onderzoek⁸ blijkt dat individuele pensioenstelsel juist beter presteren dan collectieve stelsels, terwijl algemeen wordt aangenomen dat collectieve pensioenstelsels beter presteren dan individuele stelsels (vanwege het collectief delen van risico's op financiële markten tussen generaties). Bij intergenerationale risicodeling zijn 'substantiële buffers' cruciaal. In de praktijk schort het hier momenteel veelal aan. Bij een belangrijk aantal fondsen is er momenteel zelfs sprake van negatieve buffers.

¹ CPB (2016), Welvaartswinst van risicodeling en renteafdekking bij pensioen.

² CPB (2016), Welvaartswinst van risicodeling en renteafdekking bij pensioen.

³ PensioenPro (16 december 2016), CPB-rapport doet SER-variant 4 tekort, interview met Theo Kocken.

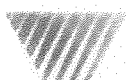
⁴ Netspar (2016), De meerwaarde van risicodeling met toekomstige generaties nader bezien.

⁵ Werker (2016), De waarde van intergenerationaleel risico delen in pensioencontracten.

⁶ Boelaars, Cox, Lever, Mehlkopf (2015), What Is the Value of "Collective" in Collective DC?

⁷ FD (28-11-2016), Delen beleggingsrisico tussen generaties gunstig, maar kan voortbestaan fondsen in gevaar brengen, interview met Theo Nijman.

⁸ Boelaars (9 oktober 2016), Intergenerational risk-sharing in funded pension schemes under time-varying interest rates.

c. Waardeoverdracht

Bovendien past een persoonlijk pensioenvermogen veel beter bij de steeds flexibelere arbeidsmarkt en de kortere levensduur van bedrijven en bedrijfstakken. Bij een persoonlijk pensioenvermogen kan het opgebouwde vermogen eenvoudiger worden overgedragen naar een andere pensioenuitvoerder. Dat past beter bij de veranderende arbeidsmarkt, waarin deelnemers vaker van baan wisselen. Een dergelijk systeem kan ook bijdragen aan de inzichtelijkheid van het functioneren van pensioenuitvoerders, wat kan leiden tot efficiency en kostenreductie. Wanneer een persoon van werkgever verandert, heeft hij de keuze om zijn pensioen onder te brengen bij de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever (waardeoverdracht). Bij baanwisselingen binnen een bedrijfstak kunnen deelnemers vaak bij hun oude pensioenfonds blijven. Ongeveer 40% van de baanwisselingen vindt echter plaats buiten de sector. Daardoor komen jaarlijks bijna 300.000 deelnemers voor waardeoverdracht in aanmerking.⁹

d: Leeftijdsafhankelijk beleggingsbeleid: een passende afweging tussen risico en rendement

Een persoonlijk pensioenvermogen maakt het mogelijk om een individueel, leeftijdsafhankelijk beleggingsbeleid toe te passen. Dit gebeurt al bij premieovereenkomsten. De verhouding tussen rendement en risico wordt dan goed afgestemd op de levensfase van het individu. Wanneer een deelnemer jong is, loont het om wat meer risico te nemen met beleggen. Dat levert een hoger rendement op. Wanneer mensen ouder worden, is er juist behoefte aan meer zekerheid. De periode om te herstellen na een eventuele periode met koersdalingen is korter. Voor oudere deelnemers is het dus weer gunstiger om wat minder risico te lopen en bijvoorbeeld meer in obligaties te beleggen. Bij collectieve regelingen is juist sprake van één collectieve beleggingsmix, afgestemd op de gemiddelde leeftijd van het

deelnemersbestand. Jongeren hebben daardoor minder kans op positieve rendementen, terwijl ouderen relatief gezien veel risico nemen.

Pensioenvermogen zonder buffers

De ingelegde premies van de deelnemers worden belegd door de pensioenuitvoerder. Als er goede beleggingsrendementen worden gerealiseerd, dan ontstaan er buffers binnen het pensioenfonds. Belangrijke vraag is of de deelnemer een deel van deze buffer mag meenemen als hij overstapt naar een andere uitvoerder. De buffer is opgebouwd over het pensioenvermogen van de deelnemers. Daarom lijkt het fair dat de deelnemer deze buffer bij waardeoverdracht mag meenemen naar een andere pensioenuitvoerder. Bovendien lijkt het unfair wanneer een nieuwe werkgever zich aansluit bij het pensioenfonds waarin al een buffer is gevormd. Deze zou dan immers gelijk meedelen in de buffer. Mochten sociale partners besluiten om buffers in stand te houden dan dienen de buffers aan te sluiten bij:

- De dynamiek op de arbeidsmarkt: er dient een oplossing te komen voor eigendom en overdracht bij baanwisseling.
- De dynamiek in de economie: er dient een oplossing te komen voor snel groeiende en krimpende sectoren/bedrijven om te voorkomen dat buffers respectievelijk verwateren of overbodig worden.
- De wens van transparantie: buffers mogen niet ten koste gaan van transparantie.

Dit zijn belangrijke uitgangspunten van het pensioenstelsel die het Verbond voor ogen heeft: een persoonlijk pensioenvermogen met risicodeling. Deze pensioenvariant is naar onze overtuiging toekomstbestendig, in tegenstelling tot het huidige contract; en bovendien transparanter dan de ambitieovereenkomst met voorwaardelijke toezegging. De eenvoud van persoonlijke pensioenvermogens is van groot belang voor het vertrouwen in het stelsel, de betrokkenheid van deelnemers en het gewenste pensioenbewustzijn.

⁹ Ministerie van SZW (14 april 2016), Waardeoverdracht van pensioen.

2) Overgang van de doorsneesystematiek naar een nieuwe premie- en opbouwsystematiek

De doorsneesystematiek is in de veranderende arbeidsmarkt en economische dynamiek niet meer houdbaar.

Bij verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen is de doorsneesystematiek verplicht. Dit wil zeggen dat er, ongeacht de leeftijd van de deelnemer, een vast percentage van de pensioengrondslag in rekening wordt gebracht. De deelnemer krijgt hiervoor eenzelfde pensioenopbouw terug. Dit betekent dat, als de door de werkgever betaalde premie toe te rekenen is aan het individu, jonge werknemers te veel premie betalen en oudere werknemers juist te weinig. De premie van jongere werknemers kan namelijk langer worden belegd en kan daardoor tot het moment van pensionering meer in waarde groeien dan de premie die de oudere werknemer betaalt.

Dit was jarenlang geen probleem. De meeste mensen werkten in het verleden hun hele leven in dezelfde bedrijfstak, veelal zelfs bij dezelfde werkgever. Een jongere werknemer wordt vanzelf een oudere werknemer. Na verloop van tijd wordt de nettobetaler vanzelf een netto-ontvanger. Tegenwoordig werken mensen echter niet meer hun hele leven fulltime bij één werkgever of in één sector. Sommigen beginnen na een aantal jaar voor zichzelf als zzp'er, of gaan parttime werken. Anderen willen eerder stoppen met werken. Hierdoor dragen deelnemers in het begin van hun loopbaan bij aan het collectief, terwijl ze later in hun carrière niet de vruchten hiervan plukken. Die herverdeling is maatschappelijk niet meer uit te leggen en werkt niet meer door demografische veranderingen. De doorsneesystematiek is geen passend instrument op de huidige flexibele arbeidsmarkt.

Net als de overheid deelt de

¹⁰ Knoef, Goudswaard, Been en Caminade (2015). Veel variatie in de pensioenopbouw van Nederlandse huishoudens.

verzekeringssector dan ook de conclusie dat de doorsneesystematiek niet meer houdbaar is. Als vervanging van de doorsneepremie wordt gedacht aan een systeem met leeftijdsafhankelijke, degressieve opbouw. Hoewel dit gepaard gaat met generatie-effecten, waarvoor een passende oplossing moet worden bedacht, zou een dergelijke methodiek werkbaar kunnen zijn. Wel moet goed worden onderzocht of dit juridisch mogelijk is. Een actuariële premie, zoals nu reeds toegepast bij premieovereenkomsten, is ook een optie. Dit is wel afhankelijk van de vraag of dit daadwerkelijk leidt tot een verslechtering van de positie van ouderen op de arbeidsmarkt, vanwege de hogere pensioenpremies voor oudere werknemers. Dit zou nader moeten worden onderzocht.

3) Een stabiel fiscaal kader en toereikende pensioenambitie

Bij de overgang naar een nieuw pensioenstelsel mag geen verdere versoering van het fiscale kader plaatsvinden, zodat deelnemers ook in de toekomst een adequaat pensioen kunnen opbouwen.

Het is van groot belang dat mensen een adequaat pensioen kunnen opbouwen. Een adequaat pensioen houdt in dat het verschil in welvaart tijdens het werkzame en niet werkzame leven maatschappelijk acceptabel is. Dit verschil wordt ook wel aangeduid met de term vervangingsratio. Maatschappelijk uitgangspunt is momenteel dat mensen na 40 jaar werken een pensioen opbouwen dat 75 procent bedraagt van het gemiddelde inkomen.

Uit onderzoeken^{10,11} blijkt dat de vervangingsratio van huishoudens behoorlijk varieert. Over het algemeen geldt dat de vervangingsratio daalt als het inkomen stijgt. Verklaring hiervoor is dat voor huishoudens met een lager inkomen de AOW een groter deel uitmaakt van het totale inkomen. De AOW is immers voor elke groep huishoudens hetzelfde. Veel werknemers die onder het

¹¹ Kersten en Kok (2016), Consumeren en sparen van huishoudens over de levensloop.

nieuwe fiscale regime pensioen opbouwen, krijgen te maken met een inkomensterugval na pensionering. Dit levert een maatschappelijk risico op.

In de afgelopen jaren is de tweede pijler fiscaal fors teruggeschroefd, zoals met de overgang naar een stelsel met middelloon, de verlaging van de opbouwpercentages (momenteel 1,875% bij een middelloonregeling) en de maximering van de pensioengrondslag (€ 103.317 in 2017). Het is cruciaal dat bij de overgang naar een nieuw pensioenstelsel geen verdere versobering van het fiscale kader plaatsvindt, zodat deelnemers in de toekomst een adequaat pensioen kunnen opbouwen. Door middel van een stabiel fiscaal kader ontstaat duidelijkheid, waardoor mensen beter kunnen inschatten hoe hun financiële toekomst eruit ziet. Deelnemers plannen hun financiële toekomst immers over een lange periode. Het zou bovendien een slechte start van een nieuw stelsel zijn als deze gepaard gaat met een versobering van de pensioenopbouw. Dat zou het draagvlak onder die gelijktijdige hervorming kunnen wegslaan.

Mocht de politiek besluiten tot een nog lagere maximering van de grondslag, dan is het van belang dat de opbrengst die de overheid hiermee genereert, wordt teruggegeven aan de deelnemers door een verhoging van het huidige opbouwpercentages bij uitkeringsovereenkomsten.

4) Een pensioen voor iedereen

De groep zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) is zeer divers. Gegeven de heterogeniteit van de groep en de behoefte aan flexibiliteit, is een vrijwillige opbouw van pensioen in onze ogen de meest geschikte oplossing. Daarbij moeten alle betrokken stakeholders de handen ineen slaan om het pensioenbewustzijn onder zzp'er te vergroten.

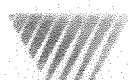
Ook voor zzp'ers is een adequate oudedagsvoorziening van groot belang. De groep zzp'ers is de laatste jaren sterk gegroeid en van samenstelling veranderd. De zzp'er

bouwt in tegenstelling tot de meeste werknemers niet automatisch pensioen op in de tweede pijler. Veel zelfstandigen bouwen wel een oudedagsvoorziening op via de derde pijler, door zelf te sparen of door te investeren in de eigen onderneming. Niettemin bestaat het risico dat een deel van de groep zzp'ers een ontoereikende oudedagsvoorziening opbouwt. Daarmee ontstaat het risico dat er in de toekomst een beroep wordt gedaan op de collectieve voorzieningen (zoals zorg- en huurtoeslag). Het is gewenst dit risico zoveel mogelijk te voorkomen.

De groep zzp'ers heeft een zeer diverse behoefte. Vrijheid en zelfstandigheid zijn veelal motivatie om als zelfstandige aan de slag te gaan, zeker voor de groep zzp'ers die bewust kiest voor het ondernemerschap. Gegeven de diversiteit van de groep zzp'ers en de gewenste flexibiliteit, is een vrijwillige opbouw van pensioen in onze ogen de meest geschikte oplossing. Zzp'ers kennen veelal een variabel inkomen. Een pensioenregeling met een vaste premie-inleg is daarbij niet altijd passend. Het ontbreken van flexibiliteit ten aanzien van de inleg, de complexiteit en de intransparante herverdelingsmechanismen tussen deelnemers maken dat deelname aan een sectorfonds doorgaans niet aantrekkelijk is. Voor zzp'ers is er momenteel reeds een breed aanbod aan efficiënte, transparante en flexibele pensioenproducten in de derde pijler. Mocht er in de toekomst een beweging zijn naar een persoonlijk pensioenvermogen dan zou er ook meer mogelijkheden voor zzp'ers kunnen ontstaan om pensioen op te bouwen in de tweede pijler.

Pensioen is een arbeidsvoorwaarde die in overleg tussen werkgever en werknemer wordt vastgesteld. Voor werkgevers en werknemers is er dus geen wettelijke pensioenplicht. Het zou vreemd zijn om voor de groep zzp'ers – die niet eens een arbeidsovereenkomst heeft – wel een pensioenplicht te creëren.

Om er voor te zorgen dat zzp'ers een voldoende pensioen opbouwen, is het cruciaal dat het financiële bewustzijn van de zzp'er

wordt versterkt. Een actieve benadering, waarbij de diverse stakeholders (overheid, zzp-organisaties en marktpartijen) gezamenlijk dienen op te trekken, is noodzakelijk om de zzp'er te activeren en te begeleiden bij de keuze voor een passende pensioenoplossing.

5) Maatwerk en keuzevrijheid

Het bieden van meer maatwerk (zoals een eenmalige pensioenuitkering tijdens de uitkerings-fase en de vrijheid om op ondernemingsniveau de pensioenuitvoerder te kiezen) stelt deelnemers in staat om hun pensioen beter aan te laten sluiten bij hun persoonlijke situatie.

Uit diverse onderzoeken^{12,13} blijkt dat mensen meer keuzemogelijkheden willen ten aanzien van de pensioenuitkering. Op dit moment kunnen deelnemers al gebruik maken van enkele keuzemogelijkheden:

- Vervroegen of uitstellen van het pensioen.
- Deeltijdpensioen: deelnemers blijven deels werken en gaan deels met pensioen.
- Hoog-laagconstructie: deelnemers kunnen tijdelijk een hogere uitkering ontvangen en vervolgens een lagere (of omgekeerd). Het lagere pensioen moet tenminste 75% zijn van het hogere pensioen.
- Uitruilmogelijkheid partnerpensioen: deelnemers kunnen een gedeelte van het ouderdomspensioen uitruilen voor een hoger partnerpensioen en omgekeerd.

Ongeveer een derde van de deelnemers maakt momenteel gebruik van deze mogelijkheden. Dit aantal is groeiende.

a. Eenmalige pensioenuitkering

Het bieden van meer maatwerk stelt deelnemers in staat om hun pensioen beter aan te laten sluiten bij hun persoonlijke situatie. Uit onderzoek van het ABP komt naar voren dat ongeveer 60% van de deelnemers de mogelijkheid wil hebben om het opgebouwde pensioen gedeeltelijk in één keer

te laten uitkeren. Ook uit PGGM-onderzoek blijkt deze behoefte. Internationaal gezien is Nederland één van de weinige landen waar een eenmalige uitkering niet tot de mogelijkheden behoort.

Een eenmalige uitkering kan binnen de huidige wettelijke kaders worden vormgegeven als een variant op de hoog-laagconstructie. Het begrenzen van de eenmalige uitkering voorkomt dat deelnemers een te laag pensioeninkomen krijgen.

Op het moment van pensionering zijn mensen over het algemeen in behoorlijke mate in staat om de eigen financiële situatie te overzien en daarnaar te handelen. Daarom is een eenmalige opname op dat moment te rechtvaardigen. Maar het is niet verstandig om tijdens de opbouwfase al geld op te nemen, omdat het voor deelnemers veel lastiger is om dan een goed beeld te vormen van de financiële situatie na pensionering. Bovendien kunnen de financiële consequenties aanzienlijk zijn als reeds tijdens de opbouwperiode pensioengeld wordt onttrokken. Zo zal de deelnemer een langjarig beleggingsrendement mislopen, zeker wanneer dit gebeurt aan het begin van de opbouw.

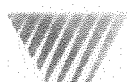
b. Keuze van de uitvoerder

In de verkiezingsprogramma's van verschillende politieke partijen¹⁴ staat dat deelnemers meer keuzevrijheid moeten krijgen ten aanzien van de pensioenuitvoerder. Het lijkt het meest prudent en kosteneffectief dat de keuze voor de pensioenuitvoerder op ondernemingsniveau wordt gemaakt. Zo kunnen werkgever en werknemers, in samenspraak, keuzes maken over de precieze invulling en uitvoering van de pensioenregeling. Voordeel is dat het pensioen dichterbij de deelnemer komt. Daarnaast kunnen werkgevers - namens hun medewerkers - zelf op basis van kosten, service en communicatie de uitvoerder van pensioenregelingen kiezen die bij hen en hun

¹² Willemsen en Kortleve (2016), Eenmalige pensioenuitkering voorziet in behoefte.

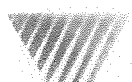
¹³ Willemsen en Kortleve (2016), Behoefte aan meer flexibilisering bij pensionering.

¹⁴ D66, VVD, ChristenUnie, GroenLinks.

werknemers past.

We vragen ons af of de tijd maatschappelijk en technisch al rijp is om de individuele deelnemer een keuze voor een uitvoerder te laten maken. Werkgevers dienen dan namelijk met meerdere pensioenuitvoerders afspraken te maken over de pensioenvoorwaarden die de werkgever en de werknemer zijn overeengekomen. Bij het model dat de sector voor ogen heeft ligt, zoals gezegd, deze keuze bij de werkgever. Overstap naar een andere pensioenuitvoerder vindt dan niet jaarlijks plaats (zoals bij zorgverzekeraars), maar bij het aflopen van het contract (veelal 5 of 10 jaar). Hierdoor zijn keuzekosten nauwelijks relevant. Het Verbond is kortom voorstander van verplichtstelling aan de regeling, met keuzevrijheid voor de werkgever om een pensioenuitvoerder te kiezen.

Verschillende soorten pensioenregelingen

1. De uitkeringsovereenkomst (DB)

De meest voorkomende pensioenregeling is de middelloonregeling. Dit is een vorm van een uitkeringsovereenkomst. Bij deze overeenkomsten zijn de werkgever en werknemer de hoogte van de pensioenuitkering overeengekomen. Bij een middelloonuitkering is de hoogte van het pensioen gerelateerd aan het gemiddelde salaris van de deelnemer. Daarnaast kunnen er afspraken worden gemaakt over indexatie van het pensioen. Met één euro kun je op dit moment namelijk meer kopen dan over 20 jaar. De indexatie bepaalt in belangrijke mate de waardevastheid van het pensioen.

2. De Premieovereenkomst (DC)

Bij een premieovereenkomst wordt periodiek een premie ingelegd. Deze premies worden belegd. Met de ingelegde premies en de beleggingsrendementen wordt een pensioenuitkering aangekocht. Op voorhand is niet precies bekend hoeveel pensioen dat gaat opleveren. Dat is in belangrijke mate afhankelijk van de rentestand, de beleggingsrendementen en de ontwikkeling van de levensverwachting. Doordat de rente erg laag is, vallen pensioenen lager uit dan verwacht. Dit heeft geleid tot aanpassing van de wet, waardoor pensioen niet meer per se op de pensioendatum moet worden aangekocht, maar de deelnemer de mogelijkheid heeft om na de pensioendatum verder te beleggen.

3. De Kapitaalovereenkomst

Bij een kapitaalovereenkomst ontvangt de deelnemer een door werkgever en werknemer vastgesteld bedrag, waarmee uiterlijk op de pensioendatum een pensioenuitkering moet worden aangekocht.

Marktaandelen

Het grootste deel van de pensioenregelingen van de huidige actieve deelnemers betreft een uitkeringsovereenkomst (circa 86%). Premieovereenkomsten kennen een marktaandeel van circa 13%. Kapitaalovereenkomsten komen daarmee in

praktijk relatief weinig voor.

Pensioenfondsen hebben een marktaandeel van ruim 80%. Een kleine 20% van de tweedepijler pensioenen is ondergebracht bij een verzekeraar. Premiepensioeninstellingen (PPI's) zijn momenteel qua marktaandeel nog relatief beperkt, maar winnen snel terrein.

Verschillende zekerheden tussen pensioenfondsen en verzekeraars

Lange tijd dachten de meeste Nederlanders dat pensioenen waren gegarandeerd. De laatste jaren is steeds duidelijker geworden dat dit in veel gevallen niet het geval is. Groepen deelnemers kwamen daardoor bedrogen uit. Wat betreft garanties is er sprake van verschillen tussen pensioenfondsen en verzekeraars. De laatste jaren is de financiële situatie van pensioenfondsen verslechterd. Veel pensioenfondsen hebben een te lage dekkingsgraad. Dit betekent dat de waarde van toekomstige pensioenuitkeringen hoger is dan de waarde van de bezittingen. Fondsen hebben de mogelijkheid om in bepaalde gevallen premies te verhogen, pensioenen niet te laten meegroeien met de prijzen (niet indexeren) of zelfs pensioenen te korten.

Bij een verzekeraar is dat anders.

Verzekeraars mogen namelijk niet korten. Als er afspraken zijn gemaakt over de hoogte van het pensioen en de jaarlijkse indexatie dan is dat bij een verzekeraar daadwerkelijk gegarandeerd. Wat we de laatste jaren echter zien is dat de prijs van gegarandeerde producten als gevolg van de lage rentestanden erg hoog is geworden. Bovendien moeten verzekeraars door hun belofte van zekerheid aan strengere toezichteisen voldoen. Om ook bij tegenvallers toekomstige verplichtingen na te kunnen komen, moeten verzekeraars financiële buffers aanhouden. Het beoogde zekerheidsniveau voor verzekeraars is vastgesteld op 99,5% (1 op 200). Hoe groter de risico's zijn, hoe hoger de buffer moet zijn om hetzelfde zekerheidsniveau te handhaven. Voor pensioenfondsen geldt een zekerheidsmaat van 97,5% (1 op 40).

Fiche Loondoorbetaling

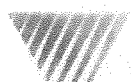
Inleiding

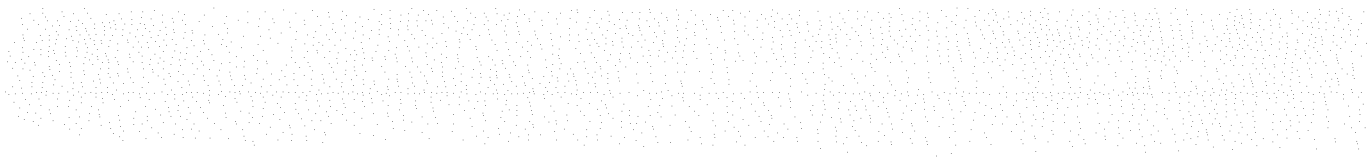
De maatregelen die door voorgaande kabinetten zijn genomen om werkgevers en werknemers meer verantwoordelijk te maken voor preventie, herstel en werkhervatting hebben geleid tot een historisch laag verzuim in Nederland. Tegelijkertijd bestaat er een breed gedragen wens om werkgevers tegemoet te komen bij ervaren knelpunten bij de uitvoering van hun verantwoordelijkheden voor een zieke werknemer. Het regelmatig gehoorde idee om een publiek gefinancierd en collectief uitgevoerd tweede verzuimjaar voor kleine werkgevers in te voeren, werkt slecht uit voor kleine werkgevers en hun werknemers. Het gaat voorbij aan het gegeven dat van iedere 100 werknemers die een jaar ziek zijn, er 70 juist in dat tweede jaar herstellen. Een aanzienlijk deel daarvan herstelt bij de eigen werkgever. Een collectieve voorziening in dat tweede jaar zal naar verwachting leiden tot een stijging van het verzuim omdat een werkgever in dat tweede jaar geen prikkel meer ervaart voor re-integratie. Het zal bovendien leiden tot rechtsongelijkheid tussen werknemers. Het UWV zal dan in het tweede jaar bij de betreffende werkgever moeten onderzoeken of er nog kansen zijn op re-integratie, terwijl deze werkgever hiertoe zelf geen prikkel meer ervaart. De kans dat een werknemer bij een kleine werkgever in de arbeidsongeschiktheidsregeling WGA geraakt is daardoor groter dan bij een grote werkgever.

Advies

Gebleken is dat werkgevers met name problemen ervaren met de huidige invulling van re-integratieverplichtingen en in veel mindere mate met de financiële aspecten of de duur van de loondoorbetaling. Indien de wens bestaat om kleine werkgevers tegemoet te komen lijkt het daarom, voor alle belangen en betrokkenen, beter om de verantwoordelijkheden van werkgevers gedurende de eerste twee jaar te beperken tot de verantwoordelijkheid voor terugkeer van de zieke werknemer in het eigen bedrijf. Dit is mogelijk met de volgende maatregelen:

- Beperk binnen de huidige verzuimperiode van twee jaar de werkgeversverantwoordelijkheid tot die re-integratie waar de werkgever zelf invloed op heeft. Vanuit dit principe zijn de werkgeversverantwoordelijkheden terug te brengen tot re-integratie enkel bij het eigen bedrijf, het zogenaamde 1ste spoor.
- Om financieel en administratief belastende discussies over de terugkeermogelijkheid per casus te voorkomen, kan de periode van eerste spoor re-integratie worden vastgesteld op een jaar. Hiervan kan in specifieke gevallen afgeweken worden, als uit objectieve beoordeling eerder blijkt dat terugkeer bij de eigen werkgever niet mogelijk is, of als juist terugkeer bij de eigen werkgever kort na het verstrijken van het eerste jaar te voorzien is.
- Verleg de verantwoordelijkheid voor re-integratie bij een andere werkgever in de resterende periode, de zogenaamde re-integratie 2de spoor, naar de verzekeraar die dit traject samen met de werknemer invult. Dit ontzorgt de werkgever.
- De verantwoordelijkheden voor werkgevers nemen met deze maatregelen fors af, terwijl de effectieve elementen uit het stelsel behouden blijven (mensen twee jaar geven om te herstellen). Bovendien komt deze maatregel met name kleine werkgevers tegemoet, omdat zij minder mogelijkheden hebben tot vervangende arbeid en dus sneller hun verantwoordelijkheden over kunnen dragen.
- Het is daarbij van belang dat de verzekeraar een meer uitgebreide formele positie en instrumenten heeft in het stelsel van verzuim zodat zij hun re-integratie taken, met name ook voor het tweede spoor, goed kunnen uitvoeren
- Voer een no-risk polis in voor re-integratie 2de spoor waardoor een nieuwe werkgever zonder risico een werknemer in zo'n traject aan kan nemen en de effectiviteit van het instrument aanzienlijk vergroot wordt.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Handhaaf keuzevrijheid voor zelfstandigen

- De groep zelfstandigen is heterogeen en heeft diverse behoeften als het gaat om het afdekken van het arbeidsongeschiktheidsrisico. De vraag of een zelfstandige een financiële buffer heeft, een bedrijf dat bij langdurige arbeidsongeschiktheid verkocht kan worden, en of in staat is ander werk uit te voeren leiden tot een gevarieerde behoefte in termen van wachttijd, verzekerd bedrag en het arbeidsongeschiktheids criterium.
- Vanwege de diversiteit binnen de doelgroep is keuzevrijheid belangrijk. Onder keuzevrijheid verstaan wij de mogelijkheid om een maatwerkproduct af te sluiten, maar ook de mogelijkheid om zich niet te verzekeren.
- Een verplichte verzekering wordt bepleit als oplossing voor het vraagstuk rond oneigenlijke concurrentie op de arbeidsmarkt. Dat is een legitiem doel, maar niet het geëigende instrument. Een verzekering is bedoeld om te voorzien in de behoefte van de zelfstandige en niet om diens arbeidskosten te verhogen.

Zorg dat iedereen toegang krijgt tot een arbeidsongeschiktheidsverzekering

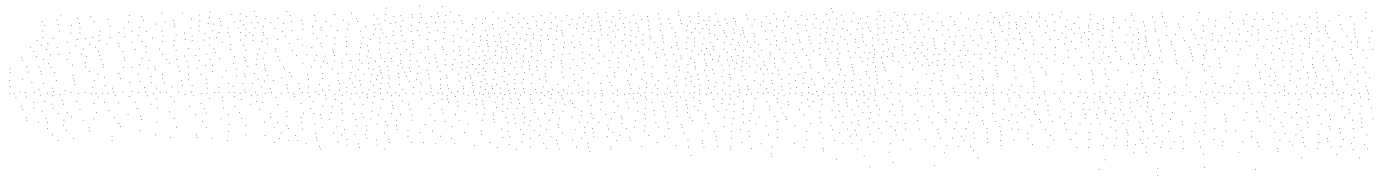
- Kenmerk van een private verzekering is dat de premie is afgestemd op het risico. Voor mensen met een (combinatie van) hoge leeftijd, zwaar beroep en zwakke gezondheid kan dit tot toegangsproblemen leiden omdat de premie hoog is in verhouding tot het inkomen.
- Met behoud van keuzevrijheid moet elke zelfstandige die een verzekering nodig heeft, wel toegang hebben tot een product dat past bij zijn of haar individuele behoefte.
- Een verzekerings- en acceptatieplicht voor zelfstandigen wordt in deze context vaak als oplossing genoemd, maar voldoet onvoldoende aan deze uitgangspunten:
 - Via een verplicht stelsel zijn ook diegenen zonder verzekeraar belang verplicht verzekerd. Waaronder hybride ondernemers, gepensioneerden en diegenen met een heel kleine (neven) onderneming.

- Een wettelijke verzekeringsplicht zal leiden tot een 'one size fits all' benadering. Dat schuurt met de grote verscheidenheid en uiteenlopende behoefte van de zelfstandigen.

- Een passende oplossing voor dit probleem is een bij wet in te richten defaultpolis, op WAZ-niveau met gemaximeerde premie, naast het bestaande aanbod waarvoor de zelfstandige kan kiezen. Daarbij zal ook bij wet bepaald moeten worden welke groep het verschil tussen de gemaximeerde premie en de eigenlijke risicopremie betaalt. Dit kan zowel publiek als privaat uitgevoerd worden.

En zorg dat iedere zelfstandige een bewuste keuze maakt

- Veel zelfstandigen stellen de keuze voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering te lang uit of onderschatten het risico. Er moeten waarborgen komen die ervoor zorgen dat iedere zelfstandige een bewuste keuze maakt.
- Dat kan als volgt werken:
 - Binnen een bepaalde periode na starten van de onderneming (bijvoorbeeld twee jaar) moet een zelfstandige kiezen voor een private verzekering, geen verzekering of andersoortige arbeidsongeschiktheidsvoorziening.
 - Maakt de zelfstandige binnen deze periode geen keuze, dan valt hij/zij automatisch onder de wettelijk voorgeschreven defaultpolis waarvoor een acceptatieplicht geldt.
 - Om de keuzevrijheid te borgen kunnen zelfstandigen later weer uit deze voorziening stappen. Bijvoorbeeld als ze zich alsnog privaat willen verzekeren of vaststellen geen verzekering nodig te hebben.
- Deze verzekeringsvorm kent verschillende voordelen: Keuzevrijheid blijft in stand, voor iedereen is een toegankelijke dekking beschikbaar en alleen degenen die dat bewust voor kiezen, zijn onverzekerd. Door de automatische instroom van mensen die geen keuze maken zal de verzekeringsgraad flink verhogen ten opzichte van nu.

...the ...
...the ...
...the ...

...the ...
...the ...
...the ...

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

Inleiding

Jaarlijks wordt door verzekeraars € 8 miljard aan schade uitgekeerd. Een groot deel van deze schade heeft met 'onveiligheid' te maken. De verzekeringsbranche heeft vanuit deze ervaring kennis over risico's en hoe het veiliger kan. Verzekeraars investeren gericht in preventie, risico-inspecties of het belonen van veilig gedrag. De ervaring leert dat veel schade op deze manier is te voorkomen.

Vier veiligheidsthema's

Overheid en verzekeraars werken op diverse veiligheidsvraagstukken samen. Deze samenwerking wil de sector graag continueren met voor het nieuwe kabinet een focus op vijf onderwerpen: het belang van (inbraak) preventie, verkeersveiligheid, cyberrisico's en klimaatverandering.

1. Belang van inbraakpreventie

Ongeveer tien procent van het aantal woningen in Nederland is voorzien van het Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW). Met dit keurmerk neemt de kans op inbraak met 30 procent en op brand zelfs met 36 procent af. Preventie loont dus. Verzekeraars ondersteunen het pleidooi om meer te investeren in repressie, zoals meer blauw op straat en meer gespecialiseerde rechercheurs, maar het blijft zaak om de veiligheidsketen te versterken bij de voordeur. Continuïteit in publiek-private samenwerking via onder meer het Nationaal Platform Criminaliteitsbestrijding (NPC) en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) is hierbij onontbeerlijk.

Advies

- Stimuleer het gebruik van veiligheidskeurmerken (PKVW en KVO) bijvoorbeeld door het BTW tarief voor gecertificeerd hang- en sluitwerk te verlagen, en
- Investeer blijvend in publiek-private samenwerking (o.m. CCV)

2. Verkeersveiligheid

Het aantal slachtoffers van verkeersongevallen neemt helaas weer toe. Reden waarom het Verbond heeft gepleit voor een Deltaplan Verkeersveiligheid. Decentrale initiatieven zijn zeker effectief en bieden ruimte voor lokale accenten maar verzekeraars missen de samenhang en daarmee de synergie. Met diverse spelers richten verzekeraars zich bijvoorbeeld op 'Trials'; een aantoonbaar veiligheidsbevorderende rijvaardigheidstraining voor jongeren die provinciaal zijn vruchten afwerpt maar op landelijk niveau nog veel effectiever zou kunnen zijn. Betrouwbare ongevallencijfers zijn van groot belang om het beleid naar een hoger plan te tillen. Het Verbond richt zich o.a. via STAR op een verbeterde ongevallenregistratie om meer gerichte veiligheidsmaatregelen te kunnen treffen.

Advies

- Intensiveer het huidige verkeersveiligheidsbeleid om het aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers terug te brengen;
- betrek hierbij actief de inbreng en expertise uit het veld, en
- stel een speciale gezant verkeersveiligheid aan als aanjager en coördinator van succesvol verkeersveiligheidsbeleid.

3. Cyberrisico's

(Gevoelens van) onveiligheid speelt in toenemende mate in de digitale wereld. Naast de privacy risico's die bedrijven en privé personen lopen, kan de economische schade van cybercriminaliteit groot zijn. De zogenaamde 'ransomware' is een opkomend fenomeen. Het cyberbewustzijn van burgers en bedrijven is laag waardoor onvoldoende preventieve maatregelen worden getroffen. Vergelijkbaar met terrorisme en natuurrampen, kunnen cyberrisico's cumuleren tot catastrofale proporties, die niet tot één land beperkt hoeven te blijven.

Ook moet nagedacht worden over het afdekken van deze risico's en het effectief afwikkelen van

schades. De verzekeringssector biedt hierbij graag zijn expertise aan.

Advies

- Intensiveer de publiek-private samenwerking gericht op het vergroten van het risicobewustzijn rondom cyberdreigingen.

4. Klimaatverandering

Het weer wordt extremer. Wereldwijd zien verzekeraars de gevolgen van klimaatverandering terug in hun cijfers. Uit de klimaatscenario's van het KNMI (2014) blijkt dat Nederland rekening moet houden met meer weersextremen. Het Verbond heeft in 2015 berekend dat de neerslagschade in het meest ongunstige klimaatscenario met maar liefst 139 procent kan stijgen. We zullen dus land en gebouwen anders moeten inrichten en gebruiken, zodat we zo goed mogelijk tegen de gevolgen van klimaatverandering bestand zijn. Hier ligt een taak voor de politiek, maar burgers en bedrijven kunnen ook veel doen om de schade te beperken. Tegelijkertijd constateren wij dat het risicobewustzijn op dit moment nog erg laag is en dat er onvoldoende wordt nagedacht over de restrisico's: hoe kunnen burgers en bedrijven worden gecompenseerd, in het geval zich toch een overstroming voordoet? Verzekeraars kunnen en willen hier samen met de overheid werken aan een solidair systeem.

Advies

- Stel een Interdepartementale werkgroep overstroming in. Dit past prima in het uitvoeringsprogramma Nationale Adaptatie Strategie. Verzekeraars kunnen hierin hun expertise inbrengen.

Meer informatie over de bijdrage van verzekeraars aan veiligheid is hier te vinden: <https://www.verzekeraars.nl/verzekeringsbranche/dossiers/veiligheid/Paginas/Home.aspx>

Fiche Woningmarkt

Inleiding

Voor een goed functionerende woningmarkt is het van belang dat het herstelde vertrouwen wordt vastgehouden. Een nieuw kabinet moet geen nieuwe beperkende maatregelen nemen en toegang vergroten voor met name starters.

Advies

- *Voorkom onnodig hoge woonlasten en het risico van oversparen:*

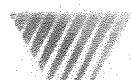
Beperk daarom de aflosplicht tot het deel dat boven de 50 procent van de marktwaarde van de woning wordt gefinancierd. Dit is uit oogpunt van veilige financiering en het voorkomen van restschulden, ruim voldoende. Nu is de aflosplicht 100 procent om in aanmerking te komen voor renteaftrek. Schulden aflossen is zonder meer verstandig. Maar de vraag is of dat bij hypotheek voor 100 procent moet. Ook na dertig jaar is er ruimte voor woonlasten. Denk aan huurders. Waarom moet een huiseigenaar na dertig jaar woonlastenvrij zijn terwijl de huurder wel woonlasten houdt?

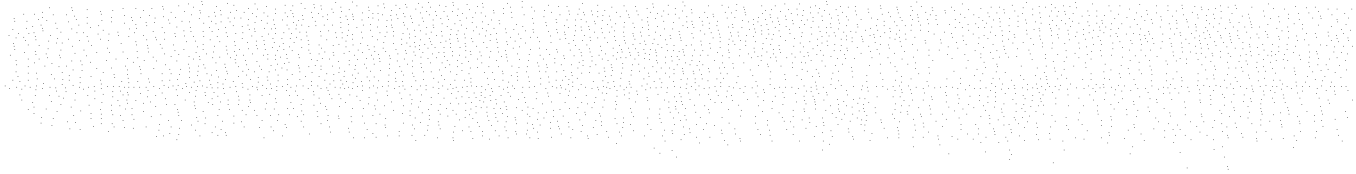
- *Betere toegang voor starters tot de woningmarkt:*
Voer een belastingvrije voet in van 150.000 euro voor de overdrachtsbelasting. De woningmarkt is door de verlaging van de Loan to value grens te ontoegankelijk voor starters. Zo'n belastingvrije voet helpt starters. Tevens zorgt de belastingvrije voet ervoor dat verhuizen voor de huiseigenaar goedkoper wordt wat de flexibiliteit op de arbeidsmarkt ten goede komt.
- *Financieringsnormen moeten beter aansluiten bij de huidige arbeidsmarkt:*
Onderzoek een herijking van de definitie 'bestendig inkomen'. Kijk daarbij naar andere criteria zoals verdien capaciteit. Door de veranderingen van de arbeidsmarkt hebben nu te veel mensen moeite met de inkomenscriteria voor een hypotheek. De wettelijke inkomensnormen moeten ook recht doen aan werkenden zonder vast contract.

- *Maak goedkoper willen gaan wonen eenvoudiger:*

Voer daarvoor een standaardnorm in indien een huiseigenaar goedkoper wenst te gaan wonen. Deze standaardnorm kan dan gehanteerd worden in plaats van de reguliere inkomensnorm indien aan bepaalde criteria wordt voldaan. De behoefte hiervoor speelt vooral bij ouderen die kleiner willen gaan wonen. Zij voldoen vaak niet meer aan de wettelijke inkomensnormen, bijvoorbeeld door inkomensdaling als gevolg van pensionering, waardoor verhuizen naar een goedkopere woning erg moeilijk is. En dat terwijl de lasten door het aankopen van een goedkopere woning juist dalen en de risico's die gepaard gaan met eigenwoningbezit niet toenemen.

- *Geen verdere beperkende maatregelen:*
Dat betekent onder meer het handhaven van de maximale leennorm (100 procent van de marktwaarde in 2018) en niet verder tornen aan de geleidelijke afbouw van de renteaftrek (daling van 0,5 procent per jaar tot 38 procent in 2041 is bereikt). Dat kan een deuk geven in het vertrouwen en mensen hun lange termijn financiële planning (weer) verstoren.
- *Bouw meer naar behoefte:*
Buiten de fiscale maatregelen is het vooral van belang het aanbod beter aan te sluiten bij de vraag. Dat betekent uitbreiding van het aanbod in het middensegment van de huursector en een bouwproductie voor de koopsector die zich richt op klein en betaalbaar voor starters en compact/gelijkvloers voor ouderen.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Two horizontal lines of faint, illegible text, possibly a separator or a list of items.

Main body of faint, illegible text, possibly a list or a series of entries. The text is too light to read accurately.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a footer or a concluding section.

Inleiding

In diverse verkiezingsprogramma's wordt een tweetal fiscale maatregelen voorgesteld, te weten het afschaffen van de fiscale aftrek van speciale achtergestelde obligaties (coco's) en verliesverrekening in de Vpb.

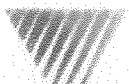
Advies

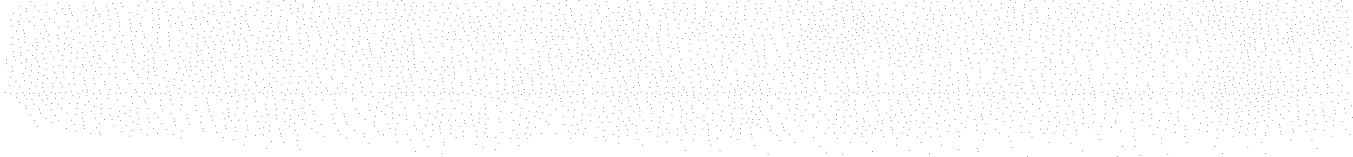
- *Behoud fiscale aftrek 'coco's':*

Het Verbond pleit voor behoud van de bestaande aftrek voor speciale achtergestelde obligaties (coco's). Behoud van de aftrek is logisch omdat de rente die verstrekkers van het vreemd vermogen ontvangen reeds belast is. Het niet kunnen aftrekken van de rente betekent dan in feite een dubbele heffing. De renteaftrek is ooit beschikbaar gekomen voor verzekeraars om een gelijk speelveld te creëren ten opzichte van banken en verzekeraars in Europa. Het afschaffen van deze aftrek heeft dus nadelige gevolgen voor de concurrentiepositie. Dat is een belangrijk fiscaal nadeel, waar uiteindelijk de klant de rekening voor moet betalen.

- *Behoud het verlies compenserend vermogen van uitgestelde belastingen:*

Grote stormen of enorme hagelbuien (zoals die van afgelopen zomer) komen slechts eens in de zoveel jaar voor. Een groot verlies dat zich in één jaar voordoet, wordt meestal gevolgd door enkele jaren met winsten. Door het uitstellen van belastingbetalingen ontstaan uitgestelde verwachte belastinginkomsten en uitgestelde belastingverplichtingen. Het positieve saldo van deze twee posten wordt gebruikt als buffer voor onverwachte risico's. Het is voor verzekeraars dus, gegeven de aard van de business, logisch om over een langere horizon eenmalige grote verliezen te kunnen verrekenen over een langere periode van winsten (carry back, carry forward). Verkorten van deze termijn heeft tot gevolg dat Solvency II buffers worden verkleind, hetgeen leidt tot een lagere solvabiliteit. Dat is niet in het belang van verzekerden.

Handwritten text in the upper right quadrant, appearing to be a list or notes.

Main body of handwritten text on the right side of the page, organized into several paragraphs.

Fiche Persoonsgegevens

Inleiding

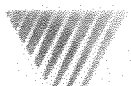
Automatische verstrekking uit de Basisregistratie persoonsgegevens (Brp) is onder de huidige wetgeving enkel toegestaan voor pensioen- en zorgverzekeringsproducten. Levensverzekeraars mogen voor het opsporen van begunstigden schriftelijk Brp-gegevens opvragen bij de gemeente. Voor alle verzekeringsproducten geldt echter dat een verzekeraar moet voldoen aan wettelijke taken zoals de identificatieplicht, zorgplicht en informatieplicht. Efficiënte verstrekking van Brp-gegevens is zeer behulpzaam om hier invulling aan te geven.

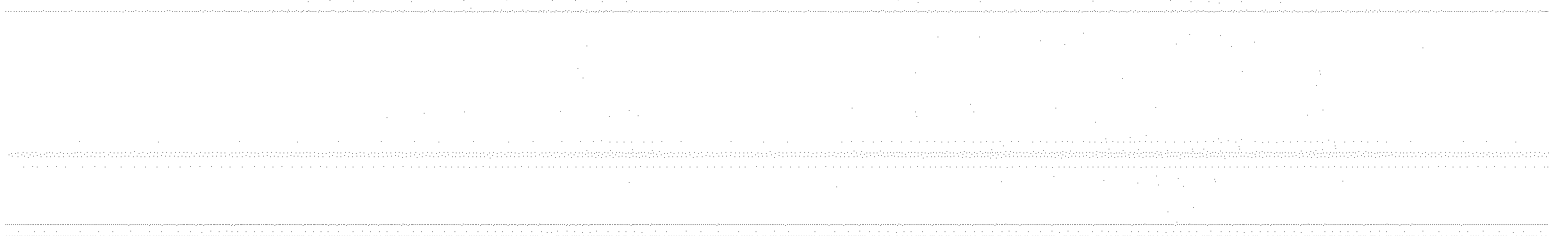
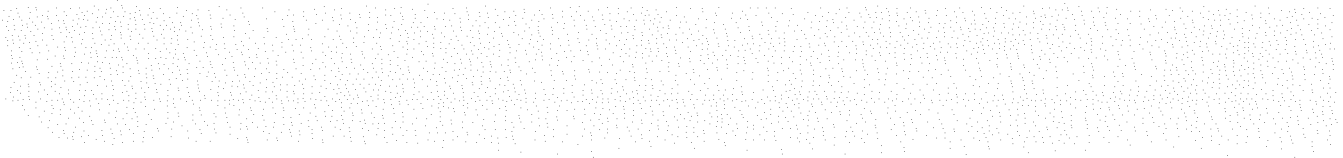
Belangrijk in de strijd tegen verzekerings-criminaliteit en bij het reduceren van de daardoor veroorzaakte schade is informatiedeling. Het gaat om uitwisseling van informatie over potentiële klanten tussen verzekeraars onderling, maar ook om informatiedeling met de overheid. Het Verbond hecht daarbij nadrukkelijk aan de privacy van de bonafide klanten en relaties.

Verzekeraars zijn gebonden aan de Gedragscode Verwerking Persoonsgegevens voor Financiële Instellingen. Deze zelfregulering bevat waarborgen om de privacy te garanderen.

Advies

- *Maak breder gebruik Brp mogelijk*
Een breder en efficiënter gebruik van de Brp dient de klant en is van maatschappelijk belang. Het sluit bovendien aan bij de ambities van de overheid om burgers en bedrijven zoveel mogelijk digitaal van dienst te zijn. Daarom zou de wet gewijzigd moeten worden zodat verzekeraars de Brp voor meer doeleinden en op efficiëntere wijze kunnen raadplegen (naam, adres en woonplaatsgegevens). Het Burger Service Nummer (BSN) en geboortedatum dienen hierbij als zoekleutel.
- *Gebruik BSN in kader van fraudebestrijding*
Stel bij de implementatie van de komende Algemene Verordening Gegevens-bescherming (AVG) met de uitvoeringswet AVG vast, dat het BSN in het kader van fraudebestrijding ook door (bepaalde) private partijen, zoals financiële instellingen, gebruikt mag worden.
- *Gebruik van Big Data*
Aan het gebruik van big data analyses door financiële ondernemingen kleven kansen, maar ook zorgen. Verzekeraars kunnen met big data analyses klanten beter van dienst zijn. Met big data kunnen verzekeraars bijvoorbeeld beslissingsondersteunende programma's ontwikkelen, waarmee klanten op laagdrempelige wijze financieel advies kunnen krijgen. Voor wat betreft de zorgen biedt de komende EU Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voldoende waarborgen tegen ongewenste effecten van big data gebruik. De verordening verplicht aanbieders tot verregaande privacybescherming en geeft klanten en toezichthouders instrumenten om bedrijven daar nog meer toe te dwingen. Verdere nationale regulering zou het gelijke speelveld in Europa bedreigen en de mogelijkheden voor innovatie teniet doen.

Verbond van Verzekeraars
Mr. R. Weurding
Postbus 93450
2509 AL DEN HAAG

Kenmerk: 201700077

Den Haag, 30 maart 2017

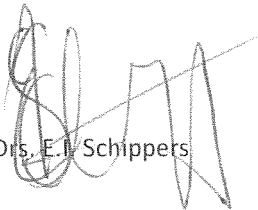
Geachte heer Weurding ,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E. I. Schippers

Informatieur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

201700070

Dutch
Sustainable
Growth
Coalition

Mevrouw drs E.I. Schippers
Informateur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Briefnummer

17/10.360/FG/Abr

Telefoonnummer

070-3490325

Den Haag

29 maart 2017

E-mail

balkenende@dsgc.nl

Onderwerp

Oproep Dutch Sustainable Growth Coalition: Toon daadkracht voor duurzaamheid

Geachte mevrouw Schippers,

Met het vaststellen van de Sustainable Development Goals (SDGs) hebben de Verenigde Naties in 2015 overeenstemming bereikt over de agenda om in 2030 een sociale, rechtvaardige en duurzame wereld te realiseren. Een uniek moment. De klimaatconferentie in Parijs vormde de eerste geslaagde test voor het daadwerkelijk verwezenlijken van de SDG klimaatdoelen via een mondiaal bindend klimaatakkoord.

Nederland heeft zich zowel aan de SDGs als aan het Klimaatakkoord gecommitteerd waardoor deze in de komende 15 jaar onmiskenbaar de leidraad vormen voor het nationale duurzaamheidsbeleid.

De SDGs vormen een kansrijk perspectief voor de wereld. Het recente rapport van de Business & Sustainable Development Commission (BSCD)¹ wijst uit dat alleen al in vier belangrijke sectoren de SDGs in 2030 een economisch potentieel biedt van ruim 12 biljoen US dollar.

De Dutch Sustainable Growth Coalition (DSGC) bevordert sustainable growth business models volgens een strategie van *shape, share* and *stimulate*. De acht leden van de coalitie hebben de gezamenlijke overtuiging dat lange termijn financiële en economische groei verband moet houden met sociaal en maatschappelijk rendement. Zij ontwikkelen hiertoe zelf duurzame, circulaire bedrijfsmodellen (*shape*), delen hun kennis hierover met anderen (*share*) en moedigen actoren zoals beleidsmakers aan hiervoor ondersteunend beleid te ontwikkelen (*stimulate*).

¹ http://report.businesscommission.org/uploads/BetterBiz-BetterWorld_170215_012417.pdf

De activiteiten van de DSGC sluiten naadloos aan op NL Next Level van VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO Nederland. Deze visie is gericht op het realiseren van een 'Next Level' voor Nederland met duurzame inclusieve economische groei, meer werkgelegenheid en perspectief voor de samenleving.

In het licht van diverse recente internationale gebeurtenissen is het nu meer dan ooit van belang om duurzame bedrijfsmodellen, gericht op de lange termijn en op waarde creatie voor alle stakeholders, te ondersteunen en verder te faciliteren.

De DSGC doet daarom een klemmend beroep op de bij de formatie betrokken partijen om de volgende maatregelen te verankeren in het Regeerakkoord:

1. Zet SDGs centraal in het Regeerakkoord

- Waarborg consistente en coherente integratie van de SDGs in bestaand en voorgenomen overheidsbeleid en faciliteer investeringen via vermeerdering budget Invest-NL (naar 7,5 miljard EUR om 100 miljard private investeringen in transitie te kapitaliseren);
- Maak een expliciete koppeling van het topsectorenbeleid met de wereldwijde uitdagingen zoals vervat in de SDGs;
- Veranker SDGs in curricula van het onderwijs;
- Benadruk het nut en belang van partnerschappen tussen het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld onder andere door het steunen en promoten van het nationale SDG Charter;
- Stimuleer grote en kleine bedrijven meerdere SDGs te integreren in hun strategie;
- Stimuleer Nederlandse werkgevers om inclusief te ondernemen en Nederlanders met een afstand tot de arbeidsmarkt te betrekken. Dit heeft zowel maatschappelijk als economisch potentie.

2. Ratificatie en voortvarende uitvoering klimaatafspraken Parijs

- Ratificeer het Klimaat akkoord van Parijs zo spoedig mogelijk; 18 Europese lidstaten en de EU als geheel zijn Nederland al voorgegaan;
- Organiseer een robuuste governance, waarbij de minister van Economische Zaken wordt aangesteld als coördinerend minister voor klimaat, energie en circulaire economie die tevens verantwoordelijk wordt voor een Deltaplan Energie en Klimaat 2020-2030;
- Voer een proactieve klimaatdiplomatie gericht op het verkrijgen van breed draagvlak voor invoering van een effectief internationaal systeem van CO₂ beprijzing;
- Versnel de transitie naar een 'low carbon economy' onder meer door bevordering van overheidsinvesteringen gericht op het toepassen van 'low carbon technologies' in alle sectoren van de economie.

3. Investeer in de Circulaire Economie en innovatie

- Versterk publiek-private samenwerking en innovatie op het vlak van de circulaire en 'biobased' economy, om de Nederlandse koploperspositie verder op en uit te bouwen;
- Jaag in Europees verband en op nationaal niveau de ontwikkeling van een optimale 'recycling en re-use' beleidskader en infrastructuur aan, om opschaling van circulaire producten en diensten te versnellen;

- Faciliteer opstellen en uitvoering transitieagenda's voor grondstoffenakkoord, om toegang tot kritische grondstoffen op de lange termijn te verzekeren;
 - Stimuleer technologische ontwikkelingen en innovaties zodat deze zich kunnen bewijzen en zich kunnen door ontwikkelen als nieuwe exportproducten van Nederland.
4. Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO)
- Houd vast aan het internationaal overeengekomen en eenduidige kader voor IMVO, te weten de OECD Guidelines en het Ruggie Framework inzake business & human rights, dat daar integraal onderdeel van uitmaakt;
 - Zet in op voortzetting van het SER-traject met relevante stakeholders op basis van uitgangspunt eigen verantwoordelijkheid van de sector (vrijwillig maar niet vrijblijvend);
 - Voortzetting ondersteuning Initiatief Duurzame Handel (IDH) met het oog op verdere Europese opschaling en versterking van de IDH investeringsagenda.
5. Internationale Handelspolitiek
- Neem duurzaamheidsparagraaf op basis van de SDGs op in bestaande of nieuwe vrijhandelsverdragen (FTAs);
 - Steun het vernieuwde EU handelsbeleid ('Trade for All') waarin labour rights en environmental impact nu zijn opgenomen.
6. 'Holland branding': Promotie Dutch Sustainable Growth Valley
- Nederland kan nog beter internationaal gepromoot worden als 'Dutch Sustainable Growth Valley' door middel van een jaarlijkse in Nederland te organiseren Global Sustainability Summit;
 - Van effectieve 'Holland branding' kan alleen sprake zijn wanneer er een competitief Nederlands vestigings- en innovatieklimaat is, inclusief concurrerende vennootschapsbelasting, duurzame mainports verbonden met een hoogwaardig duurzaam netwerk van luchtverbindingen, goede achterland verbindingen ('Gateway to Europe') en een toonaangevende kennisinfrastructuur.
7. Duurzaam inkoopbeleid overheid: voorrang voor duurzame koplopers
- Overheden vervullen een belangrijke rol als marktpartij en als 'launching customer'. Nationale inkoopcriteria dienen afgestemd te zijn op internationale standaarden om een Europees level playing field te bewerkstelligen;
 - Nationale inkoopcriteria dienen gericht te zijn op het daadwerkelijk afnemen van producten en diensten van duurzame koplopers die continu investeren in product-, proces- en ketenverduurzaming, en in de opschaling ervan;
 - De Rijksoverheid dient het gesprek aan te gaan met provincies (IPO), gemeenten (VNG) en waterschappen (UvW) om duurzaam inkopen conform bovenstaande aanbevelingen binnen de gehele overheid te stimuleren en te faciliteren.

Vanzelfsprekend zijn wij desgewenst graag bereid het bovenstaande nader aan u toe te lichten.

Gezien het belang van het onderwerp hebben wij tevens de vrijheid genomen een afschrift van deze brief te sturen aan de onderhandelaars van de fracties in de Tweede Kamer.

Tenslotte wensen wij u veel succes toe met het volbrengen van de aan u opgedragen formatiewerkzaamheden.

Hoogachtend,
Namens de leden van de DSGC,

Jan Peter Balkenende, Voorzitter DSGC

Ton Büchner, CEO AkzoNobel
Feike Sijbesma, CEO DSM
Roelof Joosten, CEO FrieslandCampina
Jean-François van Boxmeer,
CEO HEINEKEN
Pieter Elbers, CEO KLM

Frans van Houten, CEO Philips
Marjan van Loon, President-
directeur Shell Nederland
Paul Polman, CEO Unilever
Hans de Boer, Voorzitter VNO-NCW

DSGC is supported by VNO-NCW

Batfel Sustainable Growth Unit
t/a VNO-NW
Prof. dr. J.P. Balkenende
Postbus 93002
2509 AA DEN HAAG

Kenmerk: 201700079

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Balkenende,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren

Hoogachtend,

Drs. E.J. Schippers

Tweede Kamer der Staten Generaal

T.a.v. de informateur mevrouw drs. E.I. Schippers

Binnenhof 1A

2513 AA DEN HAAG

Datum 29 maart 2017

Onderwerp Regeerakkoord

Ons kenmerk 95685/AK

Voor informatie Amarins Komduur

070 3490 893

komduur@vewin.nl

Bijlagen

CC

Geachte mevrouw Schippers,

Graag vragen wij, met het oog op uw werkzaamheden als informateur, uw aandacht voor het volgende. Drinkwater is een eerste levensbehoefte voor mens en dier, bovendien is water ook een belangrijke grondstof voor de industrie. De Nederlandse drinkwaterbedrijven leveren op ruim 8 miljoen adressen continu smaakvol kraanwater van onberispelijke kwaliteit. Drinkwater uit de kraan klinkt zo vanzelfsprekend in Nederland, maar dat is het niet. Drinkwaterbedrijven moeten steeds meer inspanningen verrichten om schoon, gezond en betaalbaar drinkwater te leveren. Dat komt omdat de kwaliteit van de bronnen – grond- en oppervlaktewater – onder druk staat. Nederland voldoet dan ook nog niet aan de kwaliteitseisen voor grond- en oppervlaktewater zoals afgesproken in de (Europese) Kaderrichtlijn Water.

Tegen deze achtergrond brengen wij graag twee onderwerpen onder uw aandacht die in de komende kabinetsperiode extra aandacht vragen:

- de noodzaak van een impuls voor schoner water
- verlaging van de belastingdruk op water

Ten eerste: de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater vraagt om een stevige impuls. Wat er niet in zit, hoeft er ook niet uitgezuiverd te worden. Met de Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater is in 2016 een flinke stap vooruit gezet. Het komt nu aan op uitvoering én – op onderdelen – om meer ambitie, in het bijzonder op het gebied van:

- *overbemesting*: overbemesting is een actueel en omvangrijk probleem voor drinkwaterbedrijven, met name bij kwetsbare grondwaterwinningen in agrarische gebieden op de uitspoelingsgevoelige zandgronden van de zuidelijke en oostelijke provincies. Bij tientallen grondwaterwinningen vinden normoverschrijdingen plaats. Dit leidt tot onwenselijke situaties waarbij drinkwaterbedrijven extra moeten zuiveren of winningen moeten sluiten en verplaatsen. Daarom stellen we voor om de nitraatnorm van 50 mg/l (gemiddeld in het ondiepe grondwater) specifiek te laten gelden voor intrekgebieden van grondwaterwinningen voor drinkwaterproductie. Daarnaast zijn doelgerichte aanvullende maatregelen nodig in grondwaterbeschermingsgebieden om nitraatmissies naar het grondwater te verlagen en normoverschrijdingen te voorkomen.
- *chemische gewasbeschermingsmiddelen*: grond- en oppervlaktewater moeten via de toelating en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen worden beschermd tegen de risico's ervan. Vewin is blij met het verbod op chemische onkruidbestrijding buiten de landbouw. Binnen de landbouw is het van belang dat effectieve maatregelen breder worden ingezet, bijvoorbeeld het inrichten van bufferzones en emissie-reducerende technieken
- *nieuwe stoffen in het grond- en oppervlaktewater afkomstig van de industrie of uit medicijnresten in het water*: drinkwaterbedrijven mogen geen grond- en oppervlaktewater innemen voor de productie van drinkwater als de kwaliteit niet aan bepaalde eisen voldoet. Maatregelen zijn nodig in het kader van vergunningverlening en normenkaders voor drinkwaterbedrijven en waterbeheerders moeten beter op elkaar

aansluiten. Het ministerie van IenM heeft de ketenaanpak geneesmiddelen gestart. Vewin vindt deze aanpak van belang om de aanwezigheid van medicijnresten in drinkwaterbronnen zoveel mogelijk te voorkomen. Verschillende drinkwaterbedrijven zijn nu al genoodzaakt hun zuivering uit te breiden om de medicijnresten uit het water te zuiveren. De drinkwatersector draagt graag bij aan de ketenaanpak, onder andere via onderzoek naar efficiënte zuivering.

Ten tweede: verlaging van de belastingdruk op water. Sinds 2000 wordt er belasting op leidingwater (BoL) geheven. Dit ondanks het feit dat drinkwater een primaire levensbehoefte is. De effectiviteit van het belasten van water als regulerend instrument op het gebruik van water is nihil. Uit onderzoek naar het watergebruik bij mensen thuis blijkt dat de BoL geen invloed heeft op het gebruik en dus niet het beoogde milieu-effect sorteert.

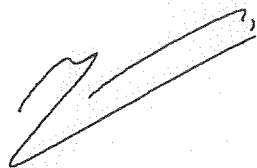
Afschaffing van de BoL betekent een lagere belastingdruk op deze primaire levensbehoefte. Voor een gemiddeld gezin betekent dit een lastenverlichting van € 33,- (ex. BTW) per jaar.

Afschaffing van de BoL past bovendien in de trend om allerlei kleine belastingen af te schaffen die relatief veel uitvoeringslasten en administratie met zich meebrengen, zowel bij de Belastingdienst als bij de drinkwaterbedrijven.

De fractievoorzitters in de Tweede Kamer van VVD, CDA, D66 en Groen Links ontvangen een afschrift van deze brief (zie ook: www.vewin.nl).

Te allen tijde bereid u nadere informatie te verschaffen,

Met vriendelijke groet,

prof.dr. C.P. Veerman
voorzitter

VEWIN
Prof. dr. C.P. Veerman
Postbus 90611
2509 LP DEN HAAG

Kenmerk: 201700081

Den Haag, 30 maart 2017

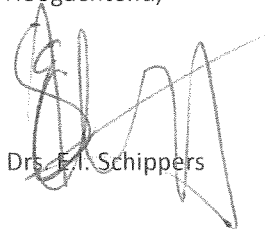
Geachte heer Veerman ,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hogachtend,

Dr. J. Schippers

Mevrouw drs E.I. Schippers
Informateur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Den Haag
29 maart 2017

Geachte mevrouw Schippers,

Een nieuw kabinet staat voor de opgave om de huidige én de toekomstige generaties perspectief te bieden op een blijvend goede toekomst van Nederland: een duurzaam en veilig Nederland met gelijke kansen voor iedereen. Nederlandse ondernemers zien daar zeer goede mogelijkheden voor en zijn graag bereid zich daar voor de volle 100% voor in te zetten. De sterk verbeterde financieel-economische situatie moet daarom voor een *toekomstgericht* programma worden benut. In ons programma "Nederland Next Level"¹ hebben we onze voorstellen daarvoor uitgewerkt.

Onze bijdrage voor deze vernieuwing komt het beste tot zijn recht wanneer de volgende beleidsprioriteiten in een nieuw Regeerakkoord worden vastgelegd:

- I. *Een veilige en duurzame toekomst.* Opgaven als de energietransitie, digitalisering, innovatie, veiligheid, bereikbaarheid, echte zorg, leefbaarheid, vitale steden en regio's vragen in veel gevallen fundamentele doorbraken (naast het gericht op orde krijgen van "de basis" door het oplossen van bestaande knelpunten op kortere termijn). Publieke (basis)investeringen en private investeringen in deze transitie komen niet vanzelf tot stand. Daarom pleiten wij voor een nationale strategische Transitieboard op ministerieel niveau, die leiding geeft aan de transformatie van Nederland door:
 - de totstandkoming (te bevorderen) van nieuwe transitieprogramma's (beleidskaders met ambitieuze doelstellingen en transitiepaden, vast te leggen in maatschappelijke akkoorden),
 - en vooral op zich te nemen dat *investeringen ook écht van de grond komen*, met name in doorbraak- ("flagship")-projecten. Extra publieke basisinvesteringen (5 mld. in 2021) moeten niet onzichtbaar wegvloeien in begrotingen van departementen en decentrale overheden, maar pas tot besteding komen bij positieve beoordeling door de Transitieboard van *concrete*, zoveel mogelijk publiek-private, investeringsplannen.
- II. *Investeren in lagere lasten.* Er is een trendbreuk in het collectieve lastenbeleid nodig: van lastenverzwaring naar lastenverlichting voor zowel werkenden als bedrijven in de vorm van houdbare structuurversterking in het belastingstelsel. De lastenverzwaring van 5 ½ mld. door met name stijgende zorgpremies kan sterk worden beperkt met een nieuw Hoofdlijnenakkoord mét investeringen in een Next Level Zorgprogramma. Daarnaast bestaat ruimte voor lastenverlichting oplopend tot 10 mld. (voor burgers en bedrijven beiden 5 mld.), zonder te vervallen in een scenario met begrotingstekorten.

¹ www.nl-nextlevel.nl

- III. *Ruimte voor werk en gelijke sociale kansen.* Noodzakelijk is herstel van gezonde verhoudingen op de arbeidsmarkt om zonder belemmeringen en risico's "het werk bij de mensen" te krijgen in alle mogelijke contractvormen, inclusief zzp-schap. Dat wil zeggen: opheffen van de benadeling van het arbeidscontract voor onbepaalde tijd door verlichting van werkgeversrisico's en -lasten (WWZ én Loondoorbetaling bij ziekte) en een structurele oplossing voor de zzp-er (en deze weer zonder risico's kunnen werken). "Permanent leren" moet geen papieren voornemen meer zijn, maar een transitieproject met inzet van alle partijen.
- IV. *Lucht voor ondernemerschap* (als publiek belang in zichzelf), onder andere door als gouden regel te hanteren dat toepasbaarheid door het MKB-bedrijfsleven de basis voor op te stellen voor wet- en regelgeving moet zijn, zonder regelgeving complexer te maken naarmate ondernemingen doorgroeien. Het leeuwendeel van de ondernemingen bestaat uit MKB-ondernemingen en familiebedrijven.
- V. *Een effectief Europa.* Behoud en herstel van een krachtige samenwerking in de Europese Unie, vanuit het besef dat dit hard nodig is voor alle grote vraagstukken van veiligheid, stabiliteit, klimaat en migratie, en de toegang tot internationale markten.
- VI. *Een sterk Nederland in de wereld.* Voor behoud van internationaal ondernemerschap is versterking van het vestigingsklimaat dringend noodzakelijk: een concurrerende winstbelasting, behoud van 30 % regeling en fiscale maatregelen voor verduurzaming en innovatie (innovatiebox), en betere mogelijkheden voor ondernemingen zich te beschermen tegen "bad governance". Met een sterkere publiek-private samenwerking in de internationale handelsbevordering kan Nederland veel succesvoller worden in Nederlandse oplossingen voor de Sustainable Development Goals.

In de bijlage hebben we onze plannen verder toegelicht. Nederland heeft veel steengoede en hardwerkende ondernemers die graag bijdragen aan een toekomstgericht programma. Door te investeren en hierin samen te werken kunnen we de vraagstukken van de toekomst omzetten in kansen voor vandaag.

Met vriendelijke groet,

Hans de Boer
voorzitter VNO-NCW

Michaël van Straalen
voorzitter MKB-Nederland

Marc Calon
voorzitter LTO Nederland

Inbreng VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO-Nederland voor de Kabinetsformatie 2017

1. Inleiding

De verkiezingen van 15 maart 2017 vonden in velerlei opzicht onder bijzondere omstandigheden plaats. De Nederlandse economie vertoont voortgezette groei, waardoor de werkgelegenheid verder verbetert, de werkloosheid snel afneemt en het tekort op de overheidsbegroting al in 2016 is weggewerkt. Tegelijkertijd heeft de afgelopen 8 jaar zijn tol geëist. Het vertrouwen dat een ieder kan delen in de welvaart is bij een deel van de samenleving weggeëbd. De Europese samenwerking wordt op de proef gesteld door een komende Brexit. De nieuwe regering in de VS heeft gekozen voor een nieuwe, alleen op het eigen land gerichte, protectionistische koers. Turkije is op weg naar meer autocratie waardoor de verhoudingen met de Europese Unie op de proef worden gesteld. Veiligheidsvraagstukken staan weer bovenaan de agenda. Grote transitie-uitdagingen op velerlei terrein vragen dringend aandacht. En de nationale arbeidsmarkt is uit het lood door gebrekkig functionerende arbeidswetgeving.

2. Het financiële kader

Bij voortgezette economische groei mag een nieuw kabinet rekenen op een begrotingsoverschot van 1,3 % BBP in 2021 bij nog voortgezette lastenverzwaring voor burgers en bedrijven ter grootte van 5-½ mld. (uit hoofde van stijgende zorgpremies). Hiermee is sprake van een tamelijk unieke situatie: geen financiële tekorten maar veel financiële ruimte voor bijstelling van beleid. Het is essentieel hier *toekomstgericht* mee om te gaan. Toekomstige generaties dreigen buiten spel te worden gezet wanneer korte termijn besteding de overhand gaat krijgen. Het is daarom in de allereerste plaats gewenst wanneer de overheid de beschikbare financiële ruimte aanwendt voor *investeringen* in de toekomst van Nederland. Maar ook hierbij moet een aanpak worden gekozen waarbij geen geld wordt verspeeld in vele begrotingen en in “de oplossingen van het verleden”. In de tweede plaats achten wij het nodig de voorziene lastenverzwaring om te buigen naar lastenverlichting, niet alleen voor burgers, maar ook voor ondernemingen. Dit moet zo worden vormgegeven dat ook burgers en bedrijven op positieve wijze worden uitgedaagd te investeren in de eigen toekomst. In duurzame innovatie en transities. Daarvoor moeten zij erop kunnen vertrouwen dat dit *blijvende* lastenverlaging is.

VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO Nederland adviseren in het Regeerakkoord een reservering op te nemen olopend tot 5 mld. (op jaarbasis) in 2021 voor het publieke aandeel in een aantal categorieën aan transitie-investeringen en een bijbehorend innovatieprogramma. De voorziene lastenverzwaring van 5-½ mld door stijgende zorgpremies kan sterk worden beperkt door te investeren in een Next Level Zorgprogramma². Daarnaast bestaat ruimte voor structuurversterkende blijvende

² De reële groei van 3,4 % per jaar bij ongewijzigd beleid kan met nieuwe hoofdlijnenakkoorden inclusief een vernieuwende investeringsparagraaf worden teruggebracht tot de groei van het nationaal inkomen. Zie de publicatie Next Level Zorg: http://www.nl-nextlevel.nl/wp-content/uploads/2017/02/nln17021_brochure_gezondheidszorg-v6.pdf.

lastenverlichting oplopend tot 10 mld. (voor burgers en bedrijven beiden 5 mld.), zonder te vervallen in een scenario met begrotingstekorten.

3. Investeren in de toekomst van Nederland

- Financiële ruimte voor investeringen moeten worden benut voor de grote transitie-opgaven. Voorkomen moet worden dat nu beschikbare middelen volledig verdwijnen voor investeringen in de “oplossingen van het verleden”. Niettemin zijn reguliere investeringen in bestaande systemen nodig om soelaas te bieden voor knelpunten en noden op kortere termijn, zoals bij mobiliteit en defensie/veiligheid. Maar ze zijn onvoldoende om Nederland klaar te maken voor de toekomst.
- Daarvoor zijn in de eerste plaats transitieprogramma's nodig die concrete paden aangeven met faciliterende condities (op basis van onze beste huidige inzichten) voor publieke en private transitie-investeringen. Dit soort programma's zijn noodzakelijke nationale beleidskaders met ambitieuze doelstellingen en commitment van private partijen zoals bij het huidige Energieakkoord. Deze beleidskaders zorgen echter nog niet voor het op gang komen van de (bottom up)-investeringen. Dat gaat juist bij transities niet vanzelf.
- Daarom moet in de tweede plaats worden voorzien in een implementatie van de transitieprogramma's door realisatie van concrete doorbraak- of flagshipprojecten³. Dit zijn allesbehalve kleine stapjes van geleidelijke verbetering van bestaande systemen. Het gaat om systeemdoorbraken, waarvoor echt uit een ander vaatje moet worden getapt. Met “flagships” ontstaan unieke mogelijkheden om te leren het steeds weer beter te doen, echt grote stappen voorwaarts te maken, maatschappelijk draagvlak te verkrijgen en internationaal voorop te lopen. Het mooie is dat er in korte tijd als uitwerking en op inspiratie van NL Next Level op vele tafels voorstellen en initiatieven voor transities met flagshipprojecten ontwikkeld zijn⁴. Al deze initiatieven getuigen van een enorme drive op vele niveaus om Nederland naar een volgende fase te brengen. Wij roepen op om deze energie en potentie te koesteren; er moet materieel op worden voortgebouwd.
- Nederland moet daarom voor een succesvolle implementatie van transitieprogramma's actief aan de slag (!) om doorbraakprojecten in de benen te krijgen. Dit vraagt een slimme aanwending van nieuwe publieke middelen voor investeringen zonder deze op voorhand te verdelen over begrotingen van departementen en lokale overheden. Er is een gestructureerde en integrale aanpak nodig die daadwerkelijk uitzicht biedt op realisatie van de beoogde investeringen.

³ De woorden doorbraak- en flagship-projecten worden hierna door elkaar gebruikt. Het gaat steeds om hetzelfde: implementatie van beproefde concepten, echte investeringen, geen pilots of experimenten.

⁴ Dit geldt voor de Energietransitie, infrastructuur, mainports en mobiliteit, digitalisering van grote maatschappelijke ketens (o.a. Next Level Zorg), de Bouwagenda met een 11-tal roadmaps, voorstellen voor bruisende steden en een vitaal platteland, het Next Economy Programma van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag, een nieuwe Brainport-agenda, veiligheid van de 21ste eeuw, smart industry, projecten van vanuit de agri-food gericht op plantgezondheid, mestverwaarding en smart farming, Next Level programma “Schaarse ruimte, slimme oplossingen”, etc., etc.

- Voor een gestructureerde, samenhangende en succesvolle investeringsaanpak zijn aldus twee ingrediënten cruciaal:

A. *De totstandkoming van transitieprogramma's, waarover maatschappelijke akkoorden kunnen worden gesloten, voor:*

- Energietransitie en circulaire economie
- Digitalisering van grote maatschappelijke ketens: publiek (zorg, onderwijs, overheid zelf) en privaat (smart industry en de voedselproductie)
- Infrastructuur, mobiliteit en logistiek (van "mainports tot stedelijke bereikbaarheid")
- Bruisende steden, regio's en een vitaal platteland in de meest duurzame delta
- Veiligheid van de 21ste eeuw: moderne defensie, cybersecurity & bestrijding criminaliteit

En een vernieuwd wetenschaps- en innovatieprogramma gericht op al deze transitiethema's inclusief de daarvoor noodzakelijke sleuteltechnologieën.

Zie het kader hierna voor een samenvatting van de programma's.

B. *Een stimulerende aanpak en regie met uitzicht op het echt op gang komen van de investeringen, door actief doorbraakprojecten met vereende krachten van de grond te krijgen.*

Ons voorstel is een Nationale Strategische Transitieboard op ministerieel niveau in te stellen met publiek-private samenstelling:

- toezien op de goede totstandkoming van de transitieprogramma's en daarover te sluiten maatschappelijke akkoorden;
- *actief* zorgen voor totstandkoming van (een pijlpijn aan) concrete investeringen en publiek-private doorbraakprojecten in de praktijk. Daarbij oog hebben voor ontkokering bij de implementatie van de programma's, zodat de aanpak van de verschillende transitieprogramma's, zodanig onderling samenhang plaatsvindt, de transitie-investeringen complementair aan elkaar zijn en synergie bevorderen. Er zijn inmiddels vele allianties van ondernemingsorganisaties in het bedrijfsleven of van ondernemers en andere maatschappelijke organisaties (zoals de Mobiliteitsalliantie, de Kenniscoalitie, Manifest Duurzame Digitale Samenleving, de Task Force Bouw, Transitiecoalitie Energie) die zich actief willen inzetten voor de totstandkoming van investeringsplannen met doorbraakprojecten;
- richtinggevend adviseren over de aanwending van in het Regeerakkoord te reserveren publieke middelen ad 5 mld. voor de verschillende transitieprogramma's en het innovatieprogramma (zie het kader hierna). Deze middelen worden niet op voorhand verdeeld, maar *gereserveerd* voor *gerichte* concrete transitie-investeringen. Voorstellen

daartoe worden na beoordeling door de Transitieboard voorgelegd voor politieke besluitvorming.

KADER: Transitieprogramma's⁵ en een vernieuwd wetenschaps- en innovatieprogramma (NL Innovatief Topland)

Energietransitie en Circulaire Economie

Het Nederlands bedrijfsleven is volledig geïnteresseerd aan de transitie naar een CO₂-arme economie. Uitvoering van het Klimaatakkoord van Parijs vergt een nieuw op te stellen CO₂-transitieplan voor Nederland (2020-2030, met doorkijk naar 2050) met 5 transitiepaden voor de gebouwde omgeving, mobiliteit en transport (inclusief binnen- en kustvaart), industrie, energieproductie en agrofood. CO₂-reductie is het enige target; voor de ETS-sectoren is er de Europese doelstelling van 43% reductie in 2030 (t.o.v. 2005). Voor de overige sectoren heeft de Europese Commissie een Nederlandse doelstelling voorgesteld van 36% reductie (t.o.v. 2005). Wetgeving- nodig om de lange termijn continuïteit van ontwikkelde transitiepaden te borgen- moet niet dwingend, maar faciliterend zijn voor bottom up initiatieven. De komende regeerperiode moeten tenminste 25 herkenbare doorbraakprojecten van de grond komen, met draagvlak onder burgers en bedrijven. Klimaat en Economie zijn niet te scheiden, daarom moet de minister van Economische Zaken tevens coördinerend minister zijn voor klimaat, energie en circulaire economie. Voor onrendabele top subsidiëring is een reservering oplopend naar 0,5 à 1 mld in 2021 nodig.

Infrastructuur, mainports, mobiliteit en logistiek

De Mobiliteitsalliantie heeft in haar programma "Vooruit! Slimmer, Groen, Flexibel en Veilig" een investeringsplan uitgewerkt voor het integraal aanpakken van mobiliteitsknelpunten op de korte termijn en een transitie naar veilige, slimme en duurzame mobiliteit en logistiek. Daarbij moeten alle vormen van mobiliteit aan de orde komen, digitalisering, zijn systeemdoorbraken nodig met onder meer snel, hoogfrequent OV voor de stedelijke bereikbaarheid (van "deur tot deur binnen de Randstad binnen het uur"; van Brainport naar Schiphol idem) en moet worden geëxperimenteerd met kilometerbeprijzing. Wij stellen voor te komen tot een integraal Mobiliteitsakkoord tussen overheid en bedrijfsleven. Daarvan moet investeren in de bereikbaarheid, de verduurzaming, de veiligheid en ontwikkeling van de mainports integraal onderdeel uitmaken. Zij moeten unieke, goed ontwikkelde verbindingsschakels van Nederland met de rest van de wereld blijven. De snel toenemende congestieproblematiek (35-40 % toename files op de weg bijvoorbeeld, maar andere vormen van vervoer groeien) vraagt om korte termijn investeringen; samen met transitie-investeringen is een reservering gewenst oplopend tot 1 mld. Structureel in 2021.

Digitalisering

Digitalisering heeft de afgelopen 10 jaar ons dagelijks leven, economie en samenleving ingrijpend veranderd. De grootste veranderingen staan echter nog te komen. Dit vraagt

⁵ Al deze programma's zijn uitgewerkt in deelpublicaties van het NL Next Level Programma (www.nl-nextlevel.nl). De benodigde publieke middelen zijn bestemd voor investeringen waarvoor geen business case bestaat en voor onrendabele topsubsidiëring. Wanneer er wel een business case is voor private investeringen, maar risico's zijn te hoog voor de markt, kunnen met het instrumentarium van INVEST-NL investeringen mogelijk worden gemaakt.

om stevige investeringen, zowel van overheden als bedrijven. Zonder investeringen bepalen niet wij de ontwikkelingen, maar de ontwikkelingen ons. Onze toonaangevende mondiale data-hubs en goed ontwikkelde infrastructuur geven Nederland een toppositie om op voort te bouwen. In een Manifest ondertekend door 60 partijen zijn de belangrijkste prioriteiten opgenomen en in NL Digitale Kwantumsprong schetsen we een uitgebreide agenda. In algemene zin zijn van belang investeringen in de digitale infrastructuur, cybersecurity en privacy, ICT in het onderwijs en de kansen met big data als nieuwe grondstof in de economie.

Specifieker is de veelbelovende kansen voor Nederland om voorsprongen op te bouwen met digitalisering van complexe domeinen met veel onderlinge afhankelijkheden: dat geldt voor zorg, mobiliteit, onderwijs, e-government en ketens in de private sfeer, zoals de voedselketen en smart industry. Wij zijn met publiek-private samenwerking in staat hier grote stappen te maken. Met Next Level Zorg kan door ontschot, preventieve en digitale zorg een viertal grote transitie worden bereikt, voor betere zorg dichtbij de patiënt⁶.

Voor digitale transformatie met doorbraakprojecten is een reservering op de rijksbegroting gewenst, oplopend tot ¼ mld. in 2021.

Bruisende steden, regio's en een vitaal platteland

In de komende decennia zal de Nederlandse bevolking toenemen naar 18 miljoen mensen. Er moeten 900 duizend nieuwe woningen bij worden gebouwd. Ook in Nederland zal verdere verstedelijking plaatsvinden, Nederland staat al bekend als een "Sustainable Urban Delta". De stedelijke economie krijgt een ander gezicht door de snelle ontwikkelingen in bijvoorbeeld de retail. Binnensteden moeten bruisend en vitaal worden gehouden, leefbaar zijn met groen, steden moeten inclusief blijven en ongedeeld in plaats van gesegregeerd. Er moet geen kloof gaan ontstaan tussen enkele succesvolle stedelijke regio's en andere regio's in Nederland. Om te zorgen dat veel meer steden en dorpen in héél Nederland bruisen en het landelijk gebied leefbaar en vitaal blijft, is een regionale aanpak rond grote en kleinere gemeenten noodzakelijk. Daarnaast komen juist in de regio's de verschillende transitie-opgaven op gebiedsniveau bij elkaar: CO2 neutrale gebouwen/woningen, bouw van nieuwe woningen in binnenstad en in het buitengebied, de leefbaarheid van het buitengebied, de kwaliteit van het landschap en de omgeving, (binnen)stedelijke bereikbaarheid, digitale infrastructuur, zorg thuis, etc. Bij deze transformaties moet niet in langs elkaar heen werkende kokers worden gewerkt.

Het is daarom gewenst:

- te komen tot een programma Bruisende stedelijke regio's voor tenminste 15 regio-deals voor revitalisatie van binnensteden waarvoor een bedrag oplopend tot ¼ mld. in 2021 wordt gereserveerd.

- voor gerichte *integrale* regionale transitie-investeringen naast rijksmiddelen een deel van het accres aan middelen voor het Gemeente- en Provinciefonds (GF/PF) te reserveren (een bedrag oplopend tot 1,5 mld in 2021, waarvan 1 mld. uit het GF/PF).

Veiligheid: defensie, bestrijding criminaliteit en cybersecurity

Gelet op de internationale instabiliteit en de gemaakte afspraken in NAVO-verband moet de Nederlandse defensie-inspanning worden versterkt. Belangrijk is aan te sturen op meer (operationele) samenwerking binnen de European Defense Agency. Investeringen in het defensieapparaat ter grootte van 1 mld. zijn volgens deskundigen hard nodig om de "basis

⁶ Hierbij gaat het om de volgende 4 transformaties: "van health care naar home care", "van generieke zorgoplossingen naar individueel maatwerk", "van reparatiegeneeskunde naar preventieve geneeskunde", "van gehandicapt leven naar leven zonder beperkingen".

weer op orde te krijgen". Dat mag waar zijn, toch is het niet voldoende. Er moet tegelijkertijd worden gemoderniseerd voor een innovatieve krijgsmacht van de 21ste eeuw. Daarvoor zijn door het Platform Defensie en Bedrijfsleven goede plannen ontwikkeld, die een investering vergen van 150 mln. op jaarbasis.

Veiligheid is in bredere zin een zaak van goede publiek-private samenwerking, zoals bij bewaking en bestrijding van criminaliteit. Er moet voldoende ruimte blijven voor private aanvullende dienstverlening op dit vlak.

Met data als grondstof in de moderne economie en de positie van Nederland als mondiale data-hub verdient cybersecurity meer aandacht. Met de oprichting van een publiek-privaat digitaal trustcenter, stevige impuls in onze cyberweerbaarheid met een concreet actieprogramma. en versterking van de capaciteit om cybercrime op te sporen, moet Nederland investeren om de "world's safest place" te worden op het internet.

Nederland Innovatief Topland: een vernieuwd Wetenschaps- en Innovatiebeleid⁷

Nederland is een innovatief topland. Het topsectorenbeleid heeft in de afgelopen jaren de samenwerking in de driehoek van bedrijfsleven, wetenschap en overheid ontegenzeggelijk versterkt. Nu is de tijd rijp daarop voort te bouwen door een verlegging van de inzet van onderzoeks- en innovatiemiddelen naar de transitiethema's waar Nederland echt het verschil kan uitmaken. Het gaat dan onder meer om onderzoek en innovatie voor de energietransitie, voedselzekerheid en -veiligheid, water, smart mobility & logistics, gezondheid en sleuteltechnologieën die deze transities stutten (photonica, nano-electronica, etc.). Er kan een vliegende start worden gemaakt omdat hiervoor al concrete investeringsvoorstellen zijn ontwikkeld door de Kenniscoalitie van wetenschap en bedrijfsleven (onder meer gebaseerd op de Nationale Wetenschapsagenda en Next Level Innovatief Topland).

Ook is het van belang de "basis" van het onderzoeks- en innovatie-instrumentarium te versterken. Hierbij gaat het om het fundamentele beta-onderzoek, het toegepaste onderzoek, de PPS-toeslag voor private investeringen in publiek onderzoek en de kennisdiffusie naar het mkb. Voor versterking van de "basis" en de nieuwe focus op de transitiethema's is een investering nodig, oplopend tot 1 mld in 2021.

Financieel overzicht (mld. 2021, op jaarbasis)

Transitieprogramma's:

➤ Energietransitie en circulaire economie	0,5 á 1,0
➤ Infrastructuur, mobiliteit en logistiek.	1,0
➤ Digitalisering.	0,25
➤ Bruisende steden, regio's, vitaal platteland	
--Programma bruisende binnensteden.	0,25
--Gerichte integrale regionale transities	1,5
➤ Veiligheid van de 21 ^{ste} eeuw.	1,25

Wetenschaps- en innovatieprogramma

	<u>1,0</u>
Totaal	6,0
-waarvan ten laste van GF/PF	1,0
-waarvan ten laste van budgettaire ruimte	5,0

⁷ Zie ook de Next Level publicatie: NL Innovatief Topland.

4. Lastenbeleid: van lastenverzwaring naar lastenverlichting

- Zowel burgers als bedrijven zijn zwaar aangeslagen met lastenverzwaring door het vorige kabinet. Burgers ontvingen in 2016 al 5 mld lastenverlichting. Nu de overheidsfinanciën sterk verbeteren dankzij belastingmeevallers, moeten burgers én bedrijven in vergelijkbare mate kunnen profiteren van lastenverlichting. Bij ongewijzigd beleid dreigt zelfs verdergaande lastenverzwaring ter grootte van 5 ½ mld (basispad CPB).
- Lastenverlichting moet worden gegoten in een vorm die structuurversterkend en blijvend is en ruimte voor investeren geeft. Voor ondernemers is daarom gewenst te komen tot substantiële verlaging van het vpb-tarief en (uiteindelijk afschaffing van) dividendbelasting, in combinatie met ruimere mogelijkheden voor (kleinschalig) investeringsaftrek en willekeurig afschrijven en behoud van de fiscale innovatieregelingen (innovatiebox en WBSO). Ondernemers in de IB moeten kunnen profiteren van de verlaging van de IB-tarieven voor de middengroepen.
- Versterking van het fiscale vestigingsklimaat is ook dringend noodzakelijk in het licht van de voorstellen in de VS voor de winstbelasting en de Brexit. Daarbij is behoud van de 30 % regeling cruciaal. De sterk afwijkende nationale bonuscap en bankenbelasting plaatst Nederland ook buiten beeld. Er is geen enkele reden hier te blijven afwijken van de Europese afspraken als dit reële kansen op groei en werkgelegenheid wegneemt.
- De wig op arbeid moet worden verlaagd door verlaging van de werkgeverslasten⁸ en verhoging van de tax credits voor werknemers (arbeidskorting) in het onderste deel van het loongebouw in combinatie met een herziening van het huidige ingewikkelde stelsel van inkomensafhankelijke kortingen en toeslagen. Terwijl zo minimumloonkosten worden verlaagd, is het niet verstandig deze voor de jeugd verder te verhogen, zeker niet zolang geen deugdelijke evaluatie over de effecten van de eerste verhoging voorhanden is.
- Met de ruimte voor lastenverlichting moeten ook de IB-tarieven voor middeninkomens worden verlaagd en het toptarief worden teruggebracht naar 49% (hoger dan dit levert volgens het CPB geen extra belastingopbrengst op, integendeel zelfs).
- Wij zijn geen voorstander van energie-, milieu- en lifestylebelastingen voor zover deze de concurrentiepositie van bedrijven afbreken, hoge inkomensoffers vragen, tot veel grensverkeer leiden, met hoge administratieve lasten gepaard gaan en ineffectief zijn voor de ermee te bereiken doelen. Fiscale vergroening kan waar deze wel mogelijk is beter worden ingezet voor stimulering van investeringen in groene transitie. Milieulasten worden door burgers en bedrijven gedragen en zijn uiteindelijk lasten op de minst mobiele productiefactor, oftewel op arbeid.

⁸ Dat kan via de LIV als deze wordt ontdaan van het urencriterium (1248 uur per jaar) voor meer werkgelegenheidskansen.

Verschuiven van belastingheffing brengen de lasten op arbeid niet effectief omlaag, daarvoor is echte lastenverlichting nodig. Het lage btw-tarief, van groot belang voor binnenlandse sectoren en consumenten, moet ongewijzigd blijven evenals fiscale regelingen gericht op de continuïteit van ondernemingen.

5. *Sociale Kansenagenda*⁹

- Voor weer gezonde verhoudingen op de arbeidsmarkt moeten allereerst de bestaande knelpunten met de WWZ, de Loondoorbetaling bij ziekte en de wetgeving over zzp-ers (DBA) worden opgelost. Ondernemers moeten weer mensen durven aannemen en als opdrachtgever durven contracteren. Werkenden krijgen zo meer kansen op werk, ook in arbeidscontracten voor onbepaalde tijd.

- Zzp-ers zijn niet meer weg te denken. De onduidelijkheid voor opdrachtgevers als gevolg van de wet DBA moet worden weggenomen met een wettelijk te verankeren ondernemersovereenkomst, waarin de zzp-er willens en wetens verklaart als zzp-er te werken en opdrachtgevers geen risico's meer lopen bij contractering op deze basis. Aan de zelfstandigenaftrek en MKB-winstvrijstelling moet niet worden gemorrelt. Wel moet voor verzekeren van inkomensderving bij ziekte- en arbeidsongeschiktheid voor zzp-ers een oplossing worden gevonden. Zzp-ers moeten evenals werknemers toegang krijgen tot de publieke IVA voor duurzame volledige arbeidsongeschiktheid. Voor langdurige ziekte en gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid kan er voor zzp-ers een betaalbare publieke verzekering komen op minimumniveau, met de mogelijkheid van opt-out (privaat verzekeren of eigen risico dragen).

- De snelle technologische ontwikkelingen en het kleiner wordende arbeidspotentieel maken dat onderwijs en bedrijfsleven steeds meer de krachten moeten bundelen zodat mensen goed gekwalificeerd zijn en blijven. Dit vraagt:
 - Het bieden van gelijke kansen begint met voorschoolse voorzieningen. Kinderen met een achterstand moeten in aanmerking komen voor extra stimuleringsprogramma's. In aanvulling daarop dient er voor alle kinderen van 2 tot 4 jaar, ongeacht of hun ouders werken, voorschoolse voorzieningen beschikbaar te zijn. Hier wordt de basis gelegd voor het 'leren leren' dat gedurende de hele schooltijd verder gevormd wordt en tot een "leven lang ontwikkelen" moet leiden.
 - Vernieuwing aan de basis in het primair en voortgezet onderwijs door nieuwe curricula met vakoverstijgende vaardigheden (leren leren, creëren, kritisch denken, probleemoplossend vermogen, samenwerken), digitale vaardigheden en ondernemerschap. Scholen moeten samen met de omgeving deze innovatie realiseren met financiering uit een hiervoor in te stellen investeringsfonds.
 - Uitbreiding en verduurzaming van lerende werkomgevingen zoals in de Centra voor innovatief vakmanschap (MBO) en Centres of expertise (HBO). Dit zorgt voor beter onderwijs, doorlopende leerlijnen, laagdrempelige toegang tot toegepast onderzoek, beter geschoolde

⁹ Dit vormt onderdeel van het overleg in de SER.

studenten en omgeschoolde zittende medewerkers. Met “regionale innovatiefondsen beroepsonderwijs”, met cofinanciering van de ministeries van EZ, OCW en SZW, kan worden gestimuleerd dat regionale doelen en ambities verweven worden met landelijke prioriteiten.

- Investerings in excellent hoger onderwijs waardoor studeren in Nederland aantrekkelijker wordt voor internationale studenten.
 - Aanjagers als Techniepact en Zorgpact - waarin betrokken partijen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen- voortzetten zodat de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt blijft verbeteren.
 - Een transitieprogramma “21ste-eeuws werken en leren” om “permanent leren” praktijk te gaan maken voor elke werkende. Ons voorstel is hiervoor een Task Force in het leven te roepen. Werkenden moeten gaan beschikken over een persoonlijke ontwikkelingsrekening, te vullen door de werkende zelf, de transitievergoeding en de werkgever. Het onderwijsaanbod zal ook toegesneden moeten worden op werkenden, met een level playing field voor publiek en privaat onderwijs. Er moet een advies- en begeleidings-infrastructuur komen, zoveel mogelijk digitaal opgezet, voor werkenden op elk opleidingsniveau. Nieuwe vormen van (informeel) permanent leren op de werkplek, kunnen financieel ondersteund met effectieve vraagfinanciering; er is meer aandacht nodig voor formele erkenning van permanent leren op de werkplek (verworven competenties) binnen en tussen sectoren.
- Voor pensioenopbouw moet een nieuwe regeling mogelijk worden van persoonlijk pensioenvermogen met collectieve risicodeling conform het (komende) advies van de SER. Daarbij wordt voorzien in een kostenneutrale afschaffing van de zogenaamde doorsneepremie en een toets op houdbaarheid en intergenerationele fairness van de gekozen maatvoering van de collectieve risicodeling. Flexibiliteit van de AOW-leeftijd kan mogelijk worden gemaakt, maar moet budgettair neutraal worden vormgegeven.
6. *Lucht voor ondernemerschap*
- Ondernemerschap in al zijn diversiteit is de bron van groei en banen. Barrières in wet- en regelgeving die in de weg staan van het ondernemerschap, vernieuwing, innovatie en/of investeringen moeten worden weggenomen.
 - Ondernemerschap draagt bij aan lokale initiatieven, regionale groei en werkgelegenheid en vormt voor veel jonge mensen de springplank naar het internationale niveau. Het grootste deel van de bedrijven bestaat uit mkb-bedrijven en familiebedrijven. Maar beleid en regelgeving gaan vaak voorbij aan deze werkelijkheid. Voor alle nieuwe wet- en regelgeving moet er daarom een MKB-toets komen, waarbij de toepasbaarheid aan de praktijk wordt getoetst door een ondernemerspanel.

- Per saldo mag de regeldruk niet toenemen. Dat geldt voor eenmalige en structurele lasten. Om dit te bewaken moet er een opvolger van Actal komen die bij nieuwe regelgeving op drie momenten in het wetgevingsproces advies uitbrengt: bij de start van de beleidsvorming, bij de consultatieversie en bij de ministerraadversie.
- Voor bestaande regels moet er een publiek-private commissie komen die het kabinet adviseert en concrete knelpunten identificeert.
- Voor betere toegang tot risicodragend en vreemd vermogen moet in de uitwerking van INVEST-NL ruimte komen voor flexibele vormgeving van (garantie)regelingen met ruimte voor schuiven van budgetten naar gelang vraag uit de markt. Daarbij moet het budget voor met name regelingen voor eigenvermogensvorming en investeringen omhoog en kan via een bescheiden box 3 vrijstelling een bedrag van ettelijke miljarden van particuliere spaarders worden vrijgemaakt voor investeringen in startups en mkb-ondernemingen.
- Er moet meer ruimte komen voor ondernemerschap in de (semi)publieke ruimte. Ons voorstel is een lange termijn agenda op te stellen om ondernemerschap in semipublieke sectoren te bevorderen; daarbij moet er rust komen op het vlak van regelgeving, en de wetgeving over de normering van topinkomens worden herzien. De publieke sector moet concurrerend kunnen blijven.
- De Wet markt en overheid moet worden aangescherpt en de algemeen belang bepaling geschrapt. Inbestedingen door het Rijk in de afgelopen kabinetsperiodes moeten worden teruggedraaid. De toegang van het mkb tot aanbestedingen moet verbeterd worden met meer kansen en minder lasten. En er moet een nieuwe Wet open overheid komen die uitvoerbaar en betaalbaar is en alleen overheden reguleert, niet private partijen.

7. Samenwerking in de EU

- In de instabieler wereld van vandaag is intensieve samenwerking binnen de EU noodzakelijk voor de veiligheid van ons land, het beheersen van ongewenste migratiestromen en bestrijding van terrorisme. Op deze terreinen is niet minder, maar meer Europese samenwerking noodzakelijk. De bescherming van de gemeenschappelijke buitengrens vergt nieuwe investeringen. Nederland moet actief participeren in een groot opgezet Europees economisch transformatie- en veiligheidsplan voor Afrika, door betere benutting van het huidige OS-budget voor de economische opbouw en werkgelegenheidskansen in Afrika.
- Nederland wordt als buurland, grote handels- en investeringspartner relatief zwaar getroffen door een Brexit. Daarom moet Nederland inzetten op een goed transitie- en toekomstig handelsakkoord, met zoveel mogelijk behoud van de interne markt en een douane-unie en een effectief mechanisme voor geschillenbeslechting bij verstoring van het level playing field voor Britse en EU-bedrijven.

- Voor Nederlandse bedrijven liggen er nog grote economische kansen in de EU. Prioriteit moet daarom blijven het vervolmaken van de Interne Markt door het wegnemen van disproportionele regels en het openbreken van markten zoals de interne digitale markt.
 - De EU is voor Nederland de springplank voor handel en investeren in de rest van de wereld. Handelsakkoorden blijven wezenlijk, en kunnen na positieve toetsing aan de in de SER geformuleerde eisen, ook breed maatschappelijk draagvlak houden. Het is tegelijkertijd noodzakelijk dat de EU zijn handelsdefensie-systeem herzielt. Dat is nu te traag en onvoldoende effectief, zoals is gebleken bij de dumping van Chinees staal op de Europese markten.
8. *Internationaal open vestigingsklimaat en internationaal zakendoen*
- De hervorming van de Amerikaanse winstbelasting kan tot een exodus leiden van Amerikaanse hoofdkantoren en dochterondernemingen uit Nederland. Bij een winstbelasting in de VS met op exporten een tarief van 0 % wordt verplaatsing van activiteiten naar de VS aantrekkelijk. Het Verenigd Koninkrijk heeft aangekondigd de winstbelasting ook concurrerender te maken. Na de Brexit zal men daar scherper op gaan acteren voor het behoud van buitenlandse investeringen. Nederland moet ook tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen zijn vestigingsklimaat sterk verbeteren door aanpassing van het rigide ontslagrecht, behoud van de 30% regeling, verlaging van de vpb-tarieven en meer ruimte voor internationale scholen.
 - De open kapitaalmarkt voor bedrijfsovernames moet worden gekoesterd, maar ondernemingen moeten wel voldoende mogelijkheden hebben zich te voorzien in bescherming tegen “bad governance”, dat wil zeggen onzorgvuldig handelen uit korte termijn gewin dat niet in het belang is van alle betrokken stakeholders en de investeringen van Nederland in kennis-ecosystemen.
 - De focus in de financiële sector heeft de afgelopen jaren gelegen bij herstel van soliditeit. Zowel het nationaal als het Europees toezicht zijn versterkt. In de bancaire sector zijn hogere kapitaalbuffers opgebouwd, een resolutiefonds opgericht, een Europees depositogarantiestelsel gevuld en bail-in is geïntroduceerd. Een verdere voltooiing van de Bankenuïe is daarbij van belang. Maar het is ook cruciaal dat de financiële sector een optimale bijdrage kan leveren aan de economische groei in Nederland. Gezien het internationale karakter van de Nederlandse economie zet additionele nationale regelgeving de financiële sector op achterstand. Afschaffing van de bankenbelasting, de 20% bonuscap (tegen 100 % in de EU) en behoud van de fiscale aftrek van converteerbare schuldtitels moeten in dit licht worden bezien.
 - Nederland maakt onvoldoende gebruik van de internationale groeikansen. Al heel lang houden de verdiensten uit export gelijke tred met de groei van het nationale inkomen, bij een veel snellere groei van wereldwijde afzetmogelijkheden. De transitieuitdagingen – zoals deze ook zijn neergelegd in de Sustainable

V N O N C W

MKB
Nederland

LTO Nederland

Development Goals- zijn wereldwijde uitdagingen en dito marktkansen, die in een goed publiek-privaat samenspel te verzilveren zijn. Het MKB kan moderner en beter worden bediend in het internationale zakendoen. Er is een investering van 50 á 100 mln. per jaar nodig in het op te zetten nieuwe publiek-private netwerk om dit met een meerjarige programmatische aanpak en een versterkt buitenlandnetwerk te bereiken.

VNO NCW / MKB Nederland
Drs J. de Boer
Postbus 93002
2509 AA DEN HAAG

Kenmerk: 201700083

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer De Boer, *Beste Hans,*

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.I. Schippers

Informatie, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

201700084

Brieven aan de informateur
p/a Tweede Kamer
Binnenhof 4
2513 AA Den Haag

Driebergen, 29 maart 2017

Beste mevrouw Schippers,

Allereerst wensen we u veel succes met uw werk voor de nieuwe regering.

En we hebben een vraag: wilt u onze post lezen? Hierbij sturen we onze brief en willen we u laten weten dat we donderdag 30 maart in De Telegraaf staan met onze post voor u.

We willen namelijk heel graag dat alle onzichtbare kinderen in Nederland meer zichtbaar worden. En dat kinderen die het (thuis) moeilijk hebben nog beter worden geholpen.

We hopen dat u aan ons denkt.

Groetjes,

Namens alle jongeren van:

De Jongerentaskforce van Augeo Foundation, de Jongerenadviesraad van Het Vergeten Kind en de Jongerenraad van Kinderpostzegels.

Marly van Oirschot
marly@augeo.nl
0343-536040

Brieven aan de informateur
p/a Tweede Kamer
Binnenhof 4
2513 AA Den Haag

Driebergen, 29 maart 2017

Beste mevrouw Schippers,

We weten dat u het druk heeft, maar we willen u iets heel belangrijks vertellen en vragen.

We stellen ons eerst even voor, wij zijn:

- De 118.000 kinderen die mishandeld worden
- De 62.000 kinderen die slachtoffer zijn van seksueel geweld
- De 16.000 kinderen die last hebben van de (v)chtscheiding van hun ouders
- De 23.000 kinderen die opgroeien met een verslaafde ouder
- De 7.000 kinderen in de vrouwen- en maatschappelijke opvang
- De 10% van alle schoolkinderen die gepest worden

Wij hebben iedere dag last van deze ingrijpende gebeurtenissen in ons leven. En omdat we vaak niet (goed) geholpen worden, blijven we last hebben van alles wat we meemaken. Soms ons hele leven. Dat is voor ons heel rot en voor de regering heel duur. Want als je kinderen niet goed behandelt zodat ze minder stress hebben is de kans dat ze later verslaafd worden of sneller ziek worden heel groot. Als we eerder op een betere manier worden geholpen, kan met dat geld iets anders voor kinderen worden gedaan.

Wij willen gewoon gelukkig zijn en veilig kunnen opgroeien. En als het dan toch niet goed gaat met onze ouders of met ons, dan willen we goede hulp. Hulp die echt helpt!

En daarom schrijven we deze brief. Denkt u aan ons als u plannen maakt voor de nieuwe regering?

We hebben alvast een verlanglijst gemaakt van wat we in ieder geval graag willen dat de nieuwe regering gaat doen. Maak ons, onzichtbare kinderen, zichtbaar in het regeerakkoord! Dus wilt u alstublieft met elkaar afspraken maken, zodat u mishandeling, verwaarlozing en misbruik van kinderen beter kunt aanpakken? Zo krijgen wij wat we zo graag willen, een veilige jeugd!

Hier komt onze verlanglijst voor uw regeerakkoord:

1. Een nieuw Actieplan Aanpak Kindermishandeling waarin alle ministeries samenwerken.
2. Meer aandacht voor betere hulp ná kindermishandeling. Bijvoorbeeld door:
 - wachtlijsten weg te werken bij Veilig Thuis.
 - ICT-problemen op te lossen bij Veilig Thuis en andere organisaties die ons moeten helpen.
 - Te zorgen dat kinderen in de opvang beter geholpen worden.
 - En help ons sowieso, ook al passen we net niet helemaal in de door jullie gemaakte zorgvakjes.
 - En zo kunnen we nog wel even doorgaan.

3. Zorg dat de wethouders jeugd, zij zijn tenslotte verantwoordelijk voor ons, meer scholing krijgen zodat ze beter weten hoe ze ervoor kunnen zorgen dat wij veilig opgroeien en dat we goede hulp krijgen als we geweld hebben meegemaakt.
4. Neem jongerenparticipatie serieus, neem ons serieus en neem het op in uw afspraken! Zorg dus dat WIJ
 - bij gemeenten inspraak hebben op het jeugdbeleid
 - betrokken worden bij wetgeving die over ons gaat
 - ons recht op informatie en participatie in onze eigen hulpverleningstrajecten ook echt krijgen.

We hopen dat dit allemaal lukt en dat we snel wat van u horen.

Groetjes,

Namens alle jongeren van:

De Jongerentaskforce van Augeo Foundation, de Jongerenadviesraad van Het Vergeten Kind en de Jongerenraad van Kinderpostzegels

Marly van Oirschot marly@augeo.nl / 0343-536040

De AUGEO Jongerentaskforce
Mevrouw M. van Oirschot
Postbus 592
3700 AN ZEIST

Kenmerk: 201700085

Den Haag, 30 maart 2017

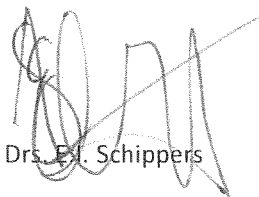
Geachte mevrouw Van Oirschot,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. F. Schippers

201700086

L. Harpe
Boudewijn Büchlaan 2,
4481 DV Kloetinge.
29 maart 2017

Aan mevrouw E. Schippers,
informatieur,
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp: Overdracht waterschapstaken; opheffen waterschappen.

Geachte mevrouw Schippers,

Zou u bijgaande brief, waarvan de inhoud voor zich spreekt, bij uw informatiewerkzaamheden willen betrekken?

Hoogachtend,

L. Harpe,

Aan de nieuw gekozen fracties in de Tweede Kamer.

Onderwerp: Overdracht waterschapstaken; opheffen waterschappen.

Geachte dames en heren,

Allereerst willen wij u van harte gelukwensen met de ontstane mogelijkheden voor een beter Nederland. Wij willen daaraan bijdragen door een oud probleem aan u voor te leggen.

Inleiding

Het demissionaire kabinet had in het regeerakkoord opgenomen de waterschappen uit de Grondwet te halen, maar heeft dit niet uitgevoerd. Dit wellicht als gevolg van een sterke waterschapslobby, die als sterke arm het kabinet heeft omkneld. Waterschappen zijn echter archaische, dure bestuursorganen, met een overdaad aan boerenbelangenbehartiging. De democratische legitimatie toont middeleeuws. Een substantieel deel van de bestuurders wordt niet gekozen maar rechtstreeks benoemd door hen welgevallen. Dit zijn de zogeheten geborgde zetels; een historisch relict. Daarbij komt dat de gekozen bestuurders ook vaak een boeren achtergrond hebben. Niets mis mee, maar uitermate ondemocratisch en niet meer passend in deze tijd. "De echte Nederlander" bestaat bij de waterschappen dus ook niet! Uiteindelijk werd in 2014 besloten om de waterschapsverkiezingen via de Kieswet te regelen en ze voortaan op dezelfde dag als de verkiezingen voor de Provinciale Staten te houden. Dit om een schijn van democratische legitimiteit op te houden. Des ondanks zijn de waterschapsverkiezingen niet populair bij een overgroot deel van de Nederlandse bevolking.

Van boerenrepubliek tot....

De waterschappen hebben een ontwikkeling doorgemaakt waardoor zij zo algemeen zijn geworden dat zij niet langer gerekend kunnen worden tot het zgn. functionele bestuur, maar tot het algemene bestuur zoals provincies en gemeenten. Er gaat bij de waterschappen meer geld om dan bij menige provincie!

De grondwet is van toepassing op overheden die zware taken en bevoegdheden bezitten op een breed terrein. Uitgangspunt in artikel 4 is, dat iedere Nederlander het recht heeft om de leden van de algemeen vertegenwoordigende organen te kiezen en om zelf verkozen te worden. Dat kan worden gezien als de grondwettelijke bepaling waarin de democratische staatsvorm is vastgelegd. Welnu dat geldt ook voor de waterschappen en daar passen geen specifieke belangengroepen in.

Bij de behandeling van het voorstel Waterschapswet in de Eerste Kamer op 6 maart 2007 heeft staatssecretaris Huizinga (na forse kritiek) toegezegd dat een staatscommissie zich zal beraden over de positie van de waterschappen in Nederland. Vele pogingen zijn er nadien gedaan, echter zonder het gewenste resultaat.

Financiën

De waterschappen boeren inmiddels goed, dankzij de zgn. ingezetenenomslag. Echter het waterschapsadagium: belang - betaling - zeggenschap werd daarmee volledig ondergesneeuwd. De

ingezetenen (inwoners van woonkernen en steden) hebben gelet op hun bijdrage weinig te vertellen. Hoe meer zielen, hoe meer geld, maar nagenoeg geen zeggenschap voor de ingezetenen. Eigenaren van veel grond (landbouw) dragen in verhouding tot de woonkernen / steden minimaal bij, naar de grootte van het grondoppervlak. Zij bepalen wel het beleid. Burgers betalen maximaal via de WOZ-waarde. Dit heeft geen enkel raakvlak met enig waterschapsbelang, maar is uitsluitend een methode om gemakkelijk en veel te cashen. De sterk ondervertegenwoordigde burgers in de waterschapsbesturen dragen daardoor in verhouding tot 'het platteland' zwaar onevenredig veel bij. Bovendien is uit veel onderzoek gebleken dat opheffen van de waterschappen een significante bezuiniging oplevert en minder bestuurlijke drukte.

Een uitdijend waterschap

Langzaam maar zeker hebben de waterschappen zich meer en meer taken van andere overheden toegeëigend. Onder het mom van integraal waterbeheer werd omstreeks het jaar 2000 de zuiveringstaak (huishoudelijk afvalwater) binnengehaald. Onderzoek van o.m. de universiteit Tilburg¹ toont aan dat de afsplitsing van de afvalwaterzuiveringstaken van het waterschap, zowel op financieel als op operationeel gebied erg aantrekkelijk is.

De NRC kopte op 22 april 2011: "Bedreigd waterschap krijgt nu meer taken".² In 2013 heeft de Tweede Kamer ingestemd met een wetsvoorstel van het kabinet waarin het Rijk een deel van zijn kosten op de aanleg en de verbetering van dijken overdraagt aan de waterschappen. Dit werd door de waterschappen overigens met vreugde begroet. Hiermee werd een bezuiniging van het rijk ad. € 200 miljoen via de waterschappen afgewenteld op de burgers. De inwoners van de kustprovincies, met het grootste aantal kilometers zeedijken, betalen daardoor nog eens extra voor de zeedijken. Het waterschap in de provincie Zeeland beheert bovendien nog veel (doorgaande) wegen. Ook een echte waterschapstaak? Nee toch! Tijd voor verandering dus.

Ons verzoek is:

1. De waterschappen op korte termijn te laten fuseren met de provincies of een andere overheidsorganisatie;
2. Waterschappen opheffen c.q. artikel 133 uit de Grondwet schrappen;
3. Onderzoek te doen naar pure waterschapstaken;
4. Vooruitlopend daarop de zuiveringstaak van de waterschappen privatiseren naar de nutsbedrijven;
5. Deze zaken te betrekken bij de komende kabinetsonderhandelingen.

Tot het geven van een toelichting zijn wij graag bereid.

Hoogachtend,
namens de Zeeuwse oud-statenleden :

Tom van Aalfs D66 tomaalfs@zeelandnet.nl
Frits de Kaart PvdA dekaart@zeelandnet.nl
Leen Harpe leen.harpe@kpnmail.nl
GroenLinks.

¹ Masterscriptie Koen J. Mulder; Afstudeerbegeleider: Prof. Dr. Eric E.C. Van Damme, december 2005

² <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/04/22/bedreigd-waterschap-krijgt-nu-meer-taken-12012094-a890180>

De heer L. Harpe
Boudewijn Büchlaan 2
4481 DV KLOETINGE

Kenmerk: 201700087

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Harpe,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E. Schippers

Aan mevrouw E.I. Schippers

Postbus 20018
's-Gravenhage

29 maart 2017

Verpleeghuizen, beleid
democratisch functioneren

Geachte mevrouw Schippers,
Wij hebben met belangstelling kennis genomen van uw benoeming tot informateur voor de vorming van een nieuw kabinet. Wij wensen u veel succes bij de uitvoering van deze bijzondere opdracht. Uiteraard leveren wij graag onze bijdrage. Wij stellen u hierbij in kennis van recente ontwikkelingen van het democratisch functioneren in de verpleeghuizen.

De verpleeghuizen organiseren geregeld bijeenkomsten met de patiënten en hun familieleden. Lange tijd waren die bedoeld om voorlichting te geven. Maar nu krijgen de patiënten en hun familie ook informatie over de ontwikkelingen die op handen zijn. Op de agenda staan tegenwoordig punten betreffende de dagactiviteiten, de recreatie en vacatures. Maar ook zaken als verbouwingen en nieuw beleid. En de cliënten en hun familie kunnen inbrengen wat zij willen.

De patiënten en hun familie vormen een wezenlijke groep die goed in staat is om haar belangen bij de bestuurder te verwoorden.

De cliëntenraden zijn sedert 1996 wettelijk bevoegd om de belangen van de cliënten bij het bestuur te bepleiten. Sedertdien zijn veel van hun taken overgenomen door andere instanties. En nu hebben de cliënten en hun familie er voor gekozen om zelf rechtstreeks met de bestuurder in gesprek te gaan. Het is uiteraard dubbel om bovendien de cliëntenraden te raadplegen. Daar komt bij dat de HR in december 2016 heeft geoordeeld dat de instellingen alleen maar op centraal niveau een cliëntenraad behoeven te hebben.

Om de raadpleging van cliënten en familie werkelijk succesvol te laten zijn, is het nodig dat de instellingen aan een aantal randvoorwaarden voldoen, betreffende organisatie en werkprocessen. Wij noemen in het bijzonder: een zorgethische commissie, een cliëntenfunctaris en een snelle adequate behandeling van eenvoudige klachten. Deze kunnen het beste op rijksniveau geëntameerd worden.

Wij vinden het van groot belang dat het democratisch functioneren van de verpleeghuizen uitdrukkelijk op de zorgagenda komt van het volgende kabinet.

In de bijgevoegde notitie gaan we meer uitvoerig in op de onderdelen van deze zaak.

Wij vertrouwen een bijdrage te hebben geleverd aan uw beleidsvoornemens.

Hoogachtend,

Lid medezeggenschap zorginstellingen
Pieter van Foreest, Delft.
op eigen titel

Aan mevrouw E.I Schippers
[REDACTED]

29 maart 2017

Beleid verpleeghuizen
democratisch functioneren

Deze notitie betreft de recente ontwikkelingen van de menselijke verhoudingen binnen de zorg. De relaties tussen enerzijds het bestuur en de managers en anderzijds de patiënten en hun familie veranderen in een snel tempo. De patiënten en hun familie zijn zelfbewust. En het bestuur van zijn kant ziet de patiënten en hun familie als partners.

Wij geven u eerst onze conclusie, daarna zullen we die toelichten.

Conclusie

Het is nodig dat het beleid ter zake de democratie in de zorginstellingen uitdrukkelijk op de zorgagenda komt van het volgende kabinet.

Toelichting

Het bestuur en de familie overleggen tegenwoordig geregeld over de zaken die verband houden met de zorg. Hierbij doet zich de moeilijkheid voelen dat de bestuurders van de instellingen te maken hebben met twee autonome partijen die actief zijn voor de dezelfde patiënten. Ten eerste zijn er de cliëntenraden, sedert 1996. Daarnaast zijn nu de cliënten zelf actief, bijgestaan door hun familie. Zij bespreken tijdens familiebijeenkomsten met de bestuurder hun gemeenschappelijke belangen die verband houden met de verzorging.

Bij de cliëntenraden is er veel veranderd. Zij zijn opgericht omdat de minister een controlerende instantie wilde hebben aan de basis die er op zou toezien dat de patiënten kregen waar zij recht op hadden. Deze controles zijn inmiddels overgenomen door de verzekeraars. Tevens is de Inspectie Volksgezondheid de inrichtingen intensiever gaan controleren. Het Zorginstituut doet periodiek onderzoek naar de tevredenheid van de cliënten. En ten slotte registreert Zorgkaart Nederland al deze bevindingen en regelt de publicaties. Na deze veranderingen zijn de cliëntenraden zich gaan richten op wat de patiënten willen. Maar nu gaan de familie en de patiënten hierover zelf rechtstreeks met de bestuurder in gesprek tot tevredenheid van beide partijen.

Het is u bekend dat in december 2016 de Hoge Raad heeft uitgesproken dat de inrichtingen kunnen volstaan met een Centrale Cliëntenraad. Voor de lokale cliëntenraden is er nu geen wettelijke basis meer. Een andere feit is dat er moeilijk mensen zijn te vinden die zitting willen nemen in een cliëntenraad. Soms lukt het door advertenties in plaatselijke bladen toch iemand voor de functie te interesseren. Van belang is uiteraard of de cliënten en hun familie zichzelf herkennen in de opvattingen van de cliëntenraden.

Bij de instellingen werken bestuurders aan de toekomst van de zorg. Er ontstaan plaatselijk initiatieven en experimenten. Het bestuur kan adviescommissies instellen op grond van zijn statuten om dit werk te begeleiden.

De familiebijeenkomsten hebben een lange geschiedenis. Deze waren oorspronkelijk bedoeld om de mensen te informeren over de ziekte en hen te ondersteunen bij de verwerking. Er kwam ook voorlichting bij over de dagactiviteiten in huis, de recreatie, de feestdagen en nieuw personeel. Omgekeerd bleken deze bijeenkomsten ook zinvol voor de verzorgende teams zelf om te horen wat er onder de familie leeft. De familie krijgt nu ook informatie over de op handen zijnde ontwikkelingen. Op de agenda staan tegenwoordig punten die de kwaliteit van de zorg betreffen, de dagactiviteiten, de recreatie en vacatures, maar ook zaken op de lange termijn, zoals verbouwingen, de jaarstukken van de organisatie en de wachtlijsten. De cliënten kunnen van hun kant inbrengen wat zij willen. De opkomsten van de familiebijeenkomsten zijn vrijwel voltallig.

De cliënten van de tehuizen en hun familie vormen een wezenlijke groep die goed in staat is om haar belangen bij de bestuurder te verwoorden. Zij waren ook degenen die in het recente verleden de misstanden in de verpleeghuizen naar buiten brachten door die helder aan de kaak te stellen bij de autoriteiten en tevens zorgden dat de media er over berichtten.

De instellingen kunnen thans een definitieve omslag maken naar de directe democratie. Zij hebben daarvoor voldoende ervaring opgedaan. Om succes te hebben zijn er randvoorwaarden: visie, beleid, organisatie en werkprocessen, vaardigheden, communicatie. De instellingen kunnen hieraan voldoen. Maar enkele aspecten zijn zo cruciaal dat die het beste op rijksniveau van door de overheid geregeld kunnen worden, zoals:

1. Een onafhankelijk cliëntenfunctionaris

Het is nodig om bij de directe democratie een paar aspecten in het oog vatten. Zo ligt het voor de hand dat de diverse bewoners niet steeds dezelfde verlangens hebben. Daarbij komt dat de raadpleging echt democratisch moet zijn, dus geen suggestieve vragen door de manager of de bestuurder. Hierbij kan de aanwezigheid van een cliëntenfunctionaris die niet hiërarchisch is ingedeeld helpen. Die kan er op dat toezien dat alle relevante zaken aan de orde komen en iedereen tot zijn recht komt, ook de bewoners die afhaken. Uiteraard zullen ook hun opvattingen moeten worden meegenomen.

2. Eenvoudige klachtenopvang.

Het is nodig dat er naast de bestaande klachtenregeling voor cliënten een snelle en eenvoudige behandeling van klachten mogelijk gaat komen, naast de bestaande wettelijke klachtenregeling. Een speciale medewerker kan met de betrokkenen een gesprek hebben om gevoelens van onvrede snel en soepel op te heffen of misverstanden op te helderen.

3. Een zorgethische commissie.

Veel zaken die aan de orde komen in het contact tussen familie en de professionals hebben zorgethische aspecten of vragen om moreel beraad. Vaak ontbreekt bij de instelling een zorgethische commissie. Deze commissie kan het bestuur adviseren en de zorgverleners steunen bij het omgaan met lastige morele vragen.

Wij verrouwen u met onze informatie een bijdrage te hebben geleverd aan uw beleidsvoornemens.

Lid medezeggenschap zorginstellingen
Pieter van Foreest
Op eigen titel

Kenmerk: 201700089

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dts. M. Schippers

Aan de: Informatuur Mevrouw E. Schippers

20170090

Datum: 29 maart 2017

Betreft: Mobiliteitsbeleid nieuwe kabinet.

Het Regionaal Overleg Noordelijke Aftakking (RONA), een belangenvereniging van omwonenden van IJssellijn, Twentekanaallijn en Twentelijn, verzoekt bij de formatie om:

1. Alle zaken die te maken hebben met mobiliteit, zowel personen- als goederenvervoer, onder te brengen onder één ministerie en onder één bewindvoerder.
2. Een herziening van het programma *Beter Benutten*, door daarin aan te brengen:
 - * Een scheiding op het spoor tussen personenvervoer en internationaal goederen vervoer.
 - Te handelen overeenkomstig de motie de Boer- van Veldhoven, No. 89 dd. 3 juli 2014, namelijk de optie van een nieuw goederenspoor mee te nemen in toekomstige besluitvorming.

Toelichting bij 2:

Personenvervoer en goederenvervoer hebben een geheel eigen ritme in het rijgedrag, zowel op de weg als op het spoor. Dat staat een goed "Beter Benutten" in de weg. Over het water gaat vooral goederenvervoer. Op de snelweg rijden vrachtwagens bepaald trager dan personenauto's, en lang achter elkaar, waar personenauto's dikwijls over kortere delen rijden. Dit leidt tot ritmeverstoring bij personenauto's, zeker als vrachtwagens gaan inhalen. Afremmen en weer optrekken kost iedere keer extra energie. Internationale goederentreinen rijden over lange trajecten in één rijtempo. Personentreinen halteren telkens en rijden tussen de haltes bepaald sneller. Rijden auto's met dezelfde gemiddelde snelheid dan benutten ze de wegcapaciteit beter. Bij spoorvervoer met personen- en goederentreinen is een gemiddelde snelheid niet haalbaar door het te sterk verschillende ritme in het rijden. Beter Benutten van het spoor is pas effectief bij het scheiden van personen- en goederenvervoer. Een goederentrein van 2000 ton gebruikt bij het optrekken tot 80 km per uur € 400= aan energie. De massa van deze trein zorgt er voor dat hij daarna vele kilometers rijdt zonder stroomgebruik. In de toekomst zijn ook zelfrijdende auto's en treinen een optie.

Toepassing van scheiding van personenvervoer en internationaal goederenvervoer:

Nederland kent in Europees verband 3 goederencorridors. Een daarvan is Rotterdam-Baltic Sea. Binnenvaart? Waterwegen op deze route gaan niet verder dan Twente. Spoorvervoer kan deels over de Betuweroute en dan via de IJssellijn, Twentekanaallijn en Twentelijn of ze gaan via Amsterdam-Zuid of Utrecht – Apeldoorn – Hengelo. Vrachtwagens rijden die route via de A15 – A50 – A1. Die wegen zijn herhaaldelijk overbelast. Dat kan worden A15 – A12 – A18 en N18, zodra de nieuwe A/N18 klaar is. Maar de laatste route blijft grotendeels een 2-strooksweg, met pas in de buurt van Twente een autosnelweg.

Wanneer een nieuw stuk goederenspoor tussen de Betuweroute bij Zevenaar en de grens Oldenzaal/Bentheim is gerealiseerd ontstaan er de volgende mogelijkheden:

- realisering ambitie Havenbedrijf Rotterdam: 20% goederenvervoer per spoor;
- realisering beleidsdoelstelling EU: verschuiving van het goederenvervoer van weg naar spoor;
- vermindering vrachtvervoer op de voornoemde wegen, besparing op wegeaanleg;
- ruimte voor meer en robuuster personenvervoer per rail in heel het land;
- meer ruimte voor treinen met gevaarlijke stoffen binnen de wet Basisnet spoor;
- minder energieverbruik voor goederenvervoer per spoor per trein en minder CO2 uitstoot;
- besparing van oplapkosten voor bestaande lijnen, deze zijn minimaal even veel als nieuw spoor;
- aanspraak maken op EU mede financiering;
- ruimte voor leefbaarheid en veiligheid langs bestaand spoor in Oost- en Zuid Nederland;

Een van de mogelijkheden is een nieuw stuk goederenspoor door de Achterhoek, grotendeels parallel lopend aan de A18-N18, toe te voegen aan de Betuweroute. Voorzien van alle noodzakelijke eisen ten aanzien van veiligheid, geluid en trillingen, zodat duizenden mensen langs de bestaande spoorlijnen in Oost- en Zuid Nederland, na meer dan 20 jaar onzekerheid, eindelijk zicht op minder overlast krijgen.

In de visie van RONA kunnen deze punten enkel gerealiseerd worden indien er één ministerie en één bewindvoerder belast is met het Mobiliteitsbeleid.

We wensen u succes met de formatie.

Voorzitter RONA,
Leendert Stutvoet

Secretaris RONA,
Twan Willems

Regionaal Overleg Noordelijke Aftakking
De heer L. Stutvoet
p/a Parallelweg 4
6994 CA DE STEEG

Kenmerk: 201700091

Den Haag, 30 maart 2017

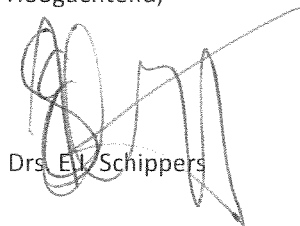
Geachte heer Stutvoet,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.W. Schippers

Aan de Kabinetsinformatuur
Mevrouw E. Schippers
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

ons kenmerk
2017006/AK/am

telefoonnummer
070 356 4672

onderwerp
Memo WRR inzake thema's
volgende kabinetsperiode

e-mail
brom@wrr.nl

datum
28 maart 2017

Geachte mevrouw Schippers,

Hierbij bieden wij u de Memo aan die de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid voorafgaand aan de verkiezingen heeft aangeboden aan de politieke partijen. Daarin reikt de raad beleidsagendapunten aan die naar zijn oordeel voor de komende kabinetsperiode van groot belang zijn. Het betreft vijf kernthema's: Veerkrachtige economie, Brede innovatie, Sociale samenhang, Navigeren in een veranderende wereld en Waarde gedreven publieke sector.

Dit document kan u handvatten bieden in uw voorbereidend werk voor het regeerakkoord.

Zo u dat wenst is de WRR vanzelfsprekend tot nadere toelichting bereid.

Wij wensen u succes met uw uiterst belangrijke opdracht.

Met vriendelijke groet,

Prof. dr. André Knottnerus
Voorzitter WRR

dr. Frans W.A. Brom
Directeur WRR

Bijlagen: 2

WRR

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR HET REGERINGSBELEID

**MEMO AAN DE
PROGRAMMACOMMISSIES**

THEMA'S VOOR DE
VOLGENDE KABINETSPERIODE

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, mei 2016

COLOFON

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid werd in voorlopige vorm ingesteld in 1972. Bij wet van 30 juni 1976 (Stb. 413) is de positie van de raad definitief geregeld. De huidige zittingsperiode loopt tot 31 december 2017. Ingevolge de wet heeft de raad tot taak ten behoeve van het regeringsbeleid wetenschappelijke informatie te verschaffen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden. De raad wordt geacht daarbij tijdig te wijzen op tegenstrijdigheden en te verwachten knelpunten en zich te richten op het formuleren van probleemstellingen ten aanzien van de grote beleidsvraagstukken, alsmede op het aangeven van beleidsalternatieven. Volgens de wet stelt de WRR zijn eigen werkprogramma vast, na overleg met de minister-president die hiertoe de Raad van Ministers hoort.

De samenstelling van de raad is:

Prof. dr. A.W.A. Boot
Prof. dr. mr. M.A.P. Bovens
Prof. dr. G.B.M. Engbersen
Prof. mr. dr. E.M.H. Hirsch Ballin
Prof. dr. J.A. Knottnerus (voorzitter)
Prof. dr. M. de Visser
Prof. dr. C.G. de Vries (adviserend raadslid)
Prof. dr. ir. M.P.C. Weijnen
Secretaris: dr. F.W.A. Brom

Vorbereidend werk:

Dr. F.W.A. Brom
Mr. drs. J.R. de Hoog
Drs. A. van Riel
J.A.J. Sekreve MA

Alle genoemde publicaties zijn volledig te downloaden via www.wrr.nl

MEMO AAN DE PROGRAMMACOMMISSIES

THEMA'S VOOR DE VOLGENDE KABINETSPERIODE

INHOUD

Inleiding	5
1 Veerkrachtige economie	7
1.1 Verbreding van de doelen en indicatoren van economisch beleid	7
1.2 Herbezinning op het Nederlandse verdienmodel	8
1.3 Het publieke belang van de financiële sector	10
1.4 Streven naar inclusieve groei	11
2 Brede Innovatie	13
2.1 Meer diversiteit in kennisbeleid	13
2.2 Verankering van het klimaatbeleid	14
2.3 Naar een voedselbeleid	15
3 Sociale samenhang	17
3.1 Gescheiden werelden	17
3.2 Europese arbeidsmigratie in betere banen	18
3.3 Van opvang naar integratie van asielmigranten	19
4 Navigeren in een veranderende wereld	21
4.1 Variëren binnen de Europese Unie	21
4.2 Naar een nieuwe veiligheidsstrategie	22
4.3 Cyberspace als nieuw domein in de internationale orde	23
5 Waardegedreven publieke sector	25
5.1 Publieke belangen centraal	25
5.2 Burgers in beeld	26
5.3 Verankering van publieke belangen in de semipublieke sector	27
5.4 Zorgvuldige omgang met data	28

INLEIDING

Onvoorziene gebeurtenissen daargelaten gaat Nederland op 15 maart 2017 naar de stembus. Het op basis van de verkiezingsuitslag te vormen kabinet zal voor grote en belangrijke vraagstukken komen te staan op het gebied van arbeid, economische ontwikkeling, de financiële sector, welzijn en sociale cohesie, internationale verhoudingen, en de relatie tussen burgers en overheid.

Met het oog hierop heeft de WRR de inzichten uit zijn recente publicaties die relevant zijn voor het regeringsbeleid voor de komende jaren, geresumeerd. Dat past bij zijn taak om onafhankelijk wetenschappelijk te adviseren, over langetermijnvraagstukken die van groot belang zijn voor de samenleving. Het komt er op aan die vraagstukken juist nu, in het kader van de voorbereiding van de verkiezingsprogramma's die richting zullen geven aan een nieuwe regeerperiode, te midden van alle dagelijkse hectiek in beeld te brengen en met het oog op de toekomst aan te vatten.

De thema's waarvoor de raad in deze publicatie uw aandacht vraagt zijn: Veerkrachtige economie, Brede innovatie, Sociale samenhang, Navigeren in een veranderende wereld en Waardegedreven publieke sector.

Het voorliggende document is geen uitputtende agenda maar een beknopt overzicht van inzichten en handreikingen op grond van door de WRR behandelde onderwerpen en verrichte analyses. Daarbij wordt telkens verwezen naar de originele WRR-publicaties waarop deze inzichten en handreikingen zijn gebaseerd. De handreikingen zijn geen concrete beleidsrecepten of ontwerpmaatregelen, maar omvatten richtingen waarin het beleid zich naar het oordeel van de WRR zou moeten ontwikkelen dan wel beleidskeuzes waarvoor de politiek staat.

Het lopende werkprogramma van de raad (www.wrr.nl/taak/werkprogramma) omvat diverse projecten die nog onvoldoende gevorderd zijn om in deze publicatie te kunnen worden meegenomen. Zodra ook deze projecten tot conclusies en aanbevelingen hebben geleid, zal de WRR u daarvan in kennis stellen.

Prof. dr. André Knottnerus
Voorzitter

Dr. Frans Brom
Secretaris/Directeur

1 VEERKRACHTIGE ECONOMIE

Nederland heeft een periode van meer dan een halve eeuw van gestage economische groei achter zich. Het is niet vanzelfsprekend dat die situatie aanhoudt. Een krimpende beroepsbevolking, een verschuiving van economische activiteit naar andere delen van de wereld en een terugvallende groei in de eurozone zijn hiervoor belangrijke redenen. Dat is geen reden om pessimistisch te zijn: nieuwe afzetmarkten en technologische ontwikkelingen bieden allerlei kansen. Wel komen door deze veranderingen gevestigde posities permanent onder druk te staan. Het is lastig te voorspellen waar de economische groei vandaan zal komen en waarop Nederland moet inzetten. Een veerkrachtige economie die kan reageren op snel veranderende omstandigheden zal op deze onzekerheden het antwoord moeten zijn.

1.1 Verbreding van de doelen en indicatoren van economisch beleid

Ontwikkeling

- Binnen het economisch beleid worden discussies over welvaart snel beperkt tot inkomen, uitgaven en productie. Zowel de dominantie van het bruto binnenlands product (bbp) als indicator, als de voor de doorrekening van beleid gebruikte modellen dragen bij aan deze versmalling. Dit ontnemt het zicht op bredere doelen van economisch beleid, zoals stabiliteit, welzijn en duurzaamheid. Ook laat deze benadering onbeprijste activiteiten en belangrijke vormen van kapitaalvorming als bronnen voor latere groei buiten beschouwing.
- Het bbp geeft bovendien niet langer een omvattend en onomstreden beeld van de productie en van de daarvan afgeleide productiviteit. Grote delen van de dienstensector, zoals de gezondheidszorg, het onderwijs en de financiële dienstverlening komen niet meer goed in beeld. De huidige bbp-statistieken zijn ontworpen in een tijd waarin de economie nog werd gedomineerd door goederen in plaats van diensten. Dit maakt het moeilijk om met de bestaande statistiek nieuwe economische activiteiten goed te meten.
- Het gebruik van modellen voor de planning en beoordeling van economisch beleid zet aan tot consistent denken en een weloverwogen inzet van schaarse middelen. Een dergelijke modelmatige doorrekening kan de discussie echter ook versmallen. Dit wordt mede veroorzaakt door keuzes in de modellen en de rol die theorievorming daarin speelt. De geconstateerde versmalling wordt echter vooral veroorzaakt door de wijze waarop de uitkomsten van modellen worden vertaald in beleid.

Agenda

- Succesvol economisch beleid vraagt om een brede benadering waarbij doelen op het gebied van groei, economische stabiliteit, financiering van de economie en duurzaamheid evenwichtig worden meegewogen.

- Daartoe dienen ook de gebruikte indicatoren voor welvaart te worden verbreed. Hier-voor kan worden aangesloten bij nationale en internationale initiatieven om te komen tot een breder welvaartsbegrip, zoals ook wordt bepleit in het rapport van de parlementaire commissie-Grashoff. Bij het gebruik van samengestelde reeksen is van belang dat de weging van achterliggende indicatoren transparant is en het effect van aanpassingen direct zichtbaar gemaakt kan worden.
- Herinvoering (in een verbrede vorm) van de kapitaalrekening valt te overwegen. Investerings in bijvoorbeeld infrastructuur, onderwijs en duurzaamheid zijn nu onvoldoende zichtbaar. Door het samenstellen van een balans met de waarde van nationale voorraden ontstaat zicht op de noodzakelijke investeringen voor groei op de langere termijn en is het mogelijk om een betere afweging te maken tussen de korte en de lange termijn.
- Het bbp blijft een belangrijk instrument. Het is daarom van belang om dat instrument relevant te houden voor het meten van de economie. Internationaal is daarover een discussie gaande, zoals bijvoorbeeld in het recent door de Britse overheid uitgebrachte Bean Report¹. Het is wezenlijk dat deze discussie doorwerking krijgt in de manier waarop in Nederland het bbp gemeten wordt.

Gebaseerd op:

Publieke zaken in de marktsamenleving

WRR-rapport 87, Amsterdam University Press, 2012

Naar een lerende economie: Investeren in het verdienvermogen van Nederland

WRR-rapport 90, Amsterdam University Press, 2013

1.2 Herbezinning op het Nederlandse verdienmodel

Ontwikkeling

- Het karakter van de wereldhandel verandert. Bedrijven en landen zijn schakels in mondiale ketens. Producten worden niet langer op één plaats gemaakt en verpakt, maar worden geproduceerd door grensoverschrijdende ketens waarin bedrijven in verschillende landen een deel van de productie voor hun rekening nemen. Het geld wordt meestal vooral verdiend aan het begin (bedenken en ontwerp) en aan het einde (verkoop en aftersales) van deze ketens. Het economisch beleid in veel landen is om deze reden dan ook gericht op het bereiken van een positieverbetering binnen deze mondiale ketens.
- Deze globalisering van de productie, de daarmee samenhangende toegenomen verplaatsbaarheid van economische activiteit en de onvoorspelbaarheid van technologische ontwikkelingen, vraagt van alle open economieën – ook van Nederland – een herbezinning op het verdienmodel.

¹ Ch. Bean, Independent Review of UK Economic Statistics, HM Treasury, Maart 2016

- Hierbij moet in het oog worden gehouden dat het directe belang van de handel, hoe belangrijk ook voor onze economie, in beleidsdebatten vaak wordt overschat. De waarde van onze bruto export beslaat ruim 70 procent van het bbp, maar daar zit veel wederuitvoer in. De in Nederland toegevoegde waarde van de export bedraagt rond een derde van het bbp. Het grootste deel van ons inkomen wordt dus in Nederland verdiend.
- De export vormde in de laatste decennia verreweg de sterkste bron van economische groei. De ontwikkeling in de binnenlandse vraag is in vergelijking hiermee achtergebleven. Tegelijkertijd is er binnen de eurozone sinds de eeuwwisseling sprake van een trendmatige daling van de economische groei (ook als de cijfers voor de crisisjaren 2002-2003 en 2008 buiten beschouwing worden gelaten). De groei is in Nederland sinds 2008 niet hoger dan het gemiddelde en blijft achter bij die in Duitsland.

Agenda

- Het bestendigen van de Nederlandse welvaart vraagt om een proactief economisch beleid waarbij niet alleen wordt ingespeeld op onze traditionele comparatieve voordelen – zoals onze ligging en bestaande vormen van specialisatie – maar waarbij ook actief wordt vormgegeven aan nieuwe strategische voordelen op het gebied van kennis, educatie en innovatieve netwerken. Dit pleit voor een herbezinning op onze terughoudendheid ten aanzien van activerend economisch beleid. Meerdere landen laten zien dat overheden op dit gebied meer kunnen dan we in Nederland dikwijls veronderstellen.
- Het investeren in kennisnetwerken en de daarvoor noodzakelijke instituties heeft bovendien het voordeel dat deze een aantrekkingskracht hebben die niet eenvoudig te repliceren valt. In een context van gemakkelijker verplaatsbare economische activiteit helpen deze investeringen om het groeipotentieel op de lange termijn te borgen.
- Beleid dient zich te richten op die delen van de waardeketen die voor toekomstige groei cruciaal zijn. Dit betekent zowel meer aandacht voor die activiteiten in de internationale handelsketens die een grote toegevoegde waarde hebben – zoals R&D en marketing – als een herbezinning op de rol van de binnenlandse vraag.
- Dit vergt ook nieuwe statistieken, die niet alleen zicht geven op productie- en exportvolumes, maar ook op de verdeling van toegevoegde waarde in internationale waardeketens en de positie van Nederland in die ketens.

Gebaseerd op:

Naar een lerende economie: Investeren in het verdienvermogen van Nederland

WRR-rapport 90, Amsterdam University Press, 2013

1.3 Het publieke belang van de financiële sector

Ontwikkeling

- Financiële dienstverlening is essentieel voor economische groei, maar er kan ook te veel van zijn. In de laatste vijftig jaar is binnen de OECD-landen de kredietverlening aan huishoudens en bedrijven driemaal zo hard gegroeid als de economische activiteit. Bij dit tempo leidt een verdere toename van schulden tot druk op de welvaartsgroei, een toename van de ongelijkheid en vergrote stabiliteitsrisico's.
- Met name vanaf de jaren tachtig heeft de financiële sector door technologische verandering, deregulering en globalisering een revolutie ondergaan. In het bankwezen is sprake is geweest van toenemende concentratie en schaalvergroting. Daarnaast verdwenen schotten tussen verschillende financiële stromen, werden financiële stromen internationaler en nam de complexiteit van de producten die worden aangeboden, toe. Op al deze gebieden is de ontwikkeling in Nederland verhoudingsgewijs sterk geweest.
- De omvang van de hoeveelheid schulden – in het bijzonder hypotheek – en het gebruik van financiële indicatoren in andere maatschappelijke domeinen (zoals bij de pensioenen en in de semipublieke sector), hebben ertoe geleid dat de maatschappij afhankelijker is geworden van de financiële sector, en gevoeliger voor signalen op financiële markten.
- Een essentieel inzicht is dat daarbij bovendien sprake is van een structurele terugkeer van instabiliteit. Het nagenoeg ontbreken van financiële crises in de wereldeconomie van de jaren vijftig tot aan de jaren tachtig was een uitzonderlijke situatie. Sindsdien is sprake van een hogere frequentie van crises zoals die ook daarvoor gewoon was.

Agenda

- De financiële sector en de samenleving zijn sterk met elkaar verweven. De omvang en de invloed van de financiële sector zijn mede het gevolg van keuzes in de samenleving en de politiek. Verstandig financieel beleid richt zich niet alleen op de financiële sector, maar begint met een strategie die zich richt op het verkleinen van de afhankelijkheid daarvan. Dit kan bijvoorbeeld door het stoppen met het fiscaal stimuleren van schulden, het bevorderen van de aanwending van eigen vermogen, voorzichtigheid bij het invoegen van marktsignalen in wet- en regelgeving, en het doorvoeren van aanpassingen in het pensioenstelsel die zich richten op de langere termijn. Ook kan de positie van de samenleving versterkt worden door het verplicht aanbieden van standaardproducten, krachtenbundeling aan de zijde van consumenten en het versterken van expertise bij semipublieke instellingen.
- Het beleid gericht op de financiële sector dient het publieke belang centraal te stellen. Dit betekent dat het beleid zich niet in de eerste plaats richt op de belangen van de sec-

tor, maar op een gezonde en stabiele financiering van de economie. Dit vraagt, naast de bovengenoemde maatregelen, om hogere (ongewogen) eigenvermogensbuffers die in verhouding staan tot de risico's. Het betekent ook dat risico's voor de stabiliteit van het systeem als geheel moeten worden gereduceerd. Door de relatieve omvang van de financiële instellingen en de mate van concentratie zijn deze risico's in Nederland sterk aanwezig. Terugdringing daarvan kan bereikt worden door het vergroten van diversiteit en competitie in het bankenlandschap en het faciliteren van directe financiering. Differentiatie in de regels voor markttoegang kan daarbij helpen.

- De politieke dimensie van beleid gericht op de financiële sector, dient te worden onderkend. Dit vraagt om een expliciete periodieke betrokkenheid en een vergrote eigen expertise vanuit het parlement.
- Het publieke belang als uitgangspunt van beleid is ook van invloed op het niveau van de besluitvorming. Daar waar Europese afstemming steeds wenselijk en op het gebied van toezicht en markttoegang zelfs noodzakelijk is, kan er geen taboe rusten op de benutting van de nationale beleidsruimte.

Gebaseerd op:

Lopend project **Samenleving en Financiële Sector in evenwicht**

1.4 Streven naar inclusieve groei

Ontwikkeling

- Het antwoord op de vraag of in Nederland de groei van de laatste decennia inclusief is geweest, hangt mede af van de wijze waarop de economische ongelijkheid wordt gemeten. De Gini-coëfficiënt van de inkomensverdeling die daartoe veelal gebruikt wordt, is vanaf 1990 niet toegenomen. De loonverschillen zijn echter wel groter geworden. Die feiten samen betekenen dat de verzorgingsstaat steeds meer moet herverdelen om de inkomensongelijkheid op het huidige niveau te houden. Bij een beperkte economische groei zijn er grenzen aan die benadering.
- De vermogensongelijkheid is, zoals bijna overal, groter dan de inkomensongelijkheid, ook (maar minder) indien de pensioenen daarin worden meegenomen. Zorgelijk voor de weerbaarheid van burgers is dat de minst vermogenden en de middengroepen per saldo schulden of weinig vermogen hebben. Zij hebben dus weinig buffers om tegenslagen op te vangen. Dat is niet alleen een verdelingsvraagstuk, dit leidt ook tot een vergrote volatilititeit van de economie.

- Robotisering en digitalisering kunnen het werk en leven aangenamer maken en de productiviteit verhogen, maar kunnen ook de inkomens- en vermogensverschillen doen toenemen. De druk op de inkomensverdeling en de middenklasse heeft overigens niet alleen een technologische achtergrond. Het binnen het bereik van de wereldmarkt gekomen explosief gestegen aanbod van goedkope arbeid in met name China en India speelt daarin een complementaire rol.
- Er zijn aanwijzingen dat een sterke inkomensongelijkheid gepaard gaat met negatieve effecten op een groot aantal gebieden. Deze variëren van gezondheid en sociale mobiliteit tot politieke participatie en vertrouwen. Ook zijn er aanwijzingen dat grote inkomensongelijkheid een rem kan betekenen op economische groei.

Agenda

- Er is meer onderzoek nodig naar de ontwikkeling van vermogens in Nederland en het effect van de vermogensverdeling op de economie, met speciale aandacht voor de beperkte vermogensopbouw aan de onderkant en in het midden van de samenleving.
- Wie pleit voor minder economische ongelijkheid, stelt vaak redistributieve beleidsmaatregelen voor, zoals minder belasting op arbeid en meer op vermogen. De afweging daarvan is van belang in de discussie over de vereenvoudiging van het belastingstelsel. De afweging daarvan is van belang voor de discussie over de vereenvoudiging van het belastingstelsel. Daarnaast kan ook gedacht worden aan predistributie. Dit is het streven naar vermindering van de (toenemende) loonverschillen op de arbeidsmarkt, in plaats van het achteraf 'repareren' van economische ongelijkheid via de fiscaliteit en sociale zekerheid.
- Om iedereen economisch mee te kunnen laten profiteren van nieuwe technologie is het zaak om het effect daarvan op ongelijkheid goed in het oog te houden en waar nodig politiek te agenderen.

Gebaseerd op:

Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid

M. Kremer, M.A.P. Bovens, E.K. Schrijvers & R.C.P.M. Went (red.)

WRR-verkenning 28, Amsterdam University Press, 2013

De robot de baas: De toekomst van werk in het tweede machinetijdperk

R.C.P.M. Went, M. Kremer & J.A. Knottnerus (red.)

WRR-verkenning 31, Amsterdam University Press, 2015

Lopend project ***Samenleving en Financiële Sector in Evenwicht***

2 BREDE INNOVATIE

Zowel voor het Nederlandse verdienmodel als voor maatschappelijke uitdagingen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, water en voedsel is het onderhouden van de fysieke en kennisinfrastructuur essentieel. Economische activiteit kan door internationale en technologische ontwikkelingen gemakkelijker worden verplaatst. Sterke infrastructuren hebben een internationale magneetwerking en zijn om deze reden essentieel voor welvaartsgroei. Nederland kent een hoogwaardige fysieke infrastructuur. Die moet goed worden onderhouden, maar het grootste verschil kan worden gemaakt door een intensivering van de inspanning op het gebied van de kennisinfrastructuur. Het potentieel ontwrichtende karakter van de problemen op het gebied van duurzaamheid en voedsel vergt een brede innovatieagenda.

2.1 Meer diversiteit in kennisbeleid

Ontwikkeling

- Innovatie is een belangrijke voorwaarde voor toekomstige welvaartsgroei en om de maatschappelijke uitdagingen het hoofd te bieden. Tegelijkertijd is innovatie geen lineair proces waarbij kennis automatisch tot economische groei of het oplossen van die uitdagingen leidt. Daarvoor zijn ook andere processen van belang, zoals de circulatie van kennis en de opbouw van adequate instituties.
- Innovatie is een veelzijdig en veelvormig proces. Het beeld van een wetenschapper die per toeval iets geniaals ontdekt en het beeld van de puur door de markt gedreven innovatie zijn beide te beperkt. Innovatie wordt vaak juist in samenwerking en met uitwisseling tussen verschillende domeinen gerealiseerd.
- Met name wanneer er gekeken wordt naar de gecombineerde uitgaven van de private en de publieke sector, wordt er in Nederland relatief weinig in innovatie geïnvesteerd. Innovatie richt zich daarbij bovendien vooral op de industrie en minder op de voor de Nederlandse economie belangrijke dienstensector.

Agenda

- Er is een ambitieuzer innovatiebeleid nodig waarin ruimte is voor zowel fundamenteel als toegepast onderzoek. Voor innovatie is naast het ontwikkelen van kennis vooral ook circulatie van die kennis belangrijk. Het bestaan van intermediaire organisaties en samenwerking met kennisinstellingen en maatschappelijke partijen zijn daarvoor essentieel.
- Nederland heeft sterke instituties op het gebied van het in goede banen leiden van arbeidsverhoudingen, maar geen gelijkwaardige instituties op het gebied van het stimuleren van innovatie en het borgen van het langetermijnverdienvermogen. Met het oog op de onzekere groei is het van belang om beide prioriteiten meer in evenwicht te brengen.

Het zou van kracht getuigen als het zou lukken om een institutioneel model tot stand te brengen dat de ontwikkeling van het verdienvermogen van Nederland over regeerperioden heen kan schragen.

Gebaseerd op:

Naar een lerende economie: Investeren in het verdienvermogen van Nederland

WRR-rapport 90, Amsterdam University Press, 2013

2.2 Verankering van het klimaatbeleid

Ontwikkeling

- Het tegengaan van klimaatverandering is niet alleen van belang vanuit ecologisch oogpunt, maar ook belangrijk voor de economische stabiliteit, veiligheid en voedselzekerheid.
- Het belang van een meer duurzame ontwikkeling wordt breed erkend. Zo hebben de Verenigde Naties zeventien zogenoemde duurzaamheidsdoelen vastgesteld, en zijn in Parijs nieuwe afspraken gemaakt tegen klimaatverandering. Het is dan ook niet de vraag óf er beleidsinzet nodig is, maar hóe effectief beleid gevoerd kan worden.
- Nu deze afspraken zijn gemaakt, staat Nederland voor de uitdaging deze te vertalen naar praktisch beleid. Voor het behalen van de doelstellingen heeft Nederland nog een flinke stap te maken.

Agenda

- Een ambitieus klimaatbeleid vergt een betere institutionele borging met heldere doelstellingen. Een sterker wettelijk kader en bijbehorende governance zijn daartoe onontbeerlijk. Een langetermijnvisie en consistentie in beleid zijn van belang om maatschappelijke afspraken en investeringsbeslissingen te ondersteunen, hetgeen nodig is om de beoogde doelen te behalen.
- Infrastructurele keuzes in Nederland vragen op verschillende bestuursniveaus om betere en meer consistente afwegingen ten aanzien van een klimaatneutrale economie op de lange termijn. Dat betekent voor de komende decennia praktisch gesproken onder andere een afbouw van CO₂-intensieve kolencapaciteit, de opbouw van innovatieve infrastructuur als smartgrids en de inzet op een energieneutrale gebouwde omgeving.

Gebaseerd op:

Milieubeleid: Verankerd of verdampt? Debatbijeenkomst Hoilands Spoor (WRR/ Strategieberaad Rijksbreed), 2015

Wie dan leeft, wie dan zorgt? - Klimaatverandering en het gebrek aan langetermijngerichtheid van politiek en bestuur

P.J.M. de Goede, WRR-working paper 6, 2015

Infrastructuren als wegbereiders van duurzaamheid

M.P.C. Weijnen, A. Correljé & L. de Vries, WRR-working paper 12, 2015

Lopend project **Duurzaamheid**

2.3 Naar een voedselbeleid

Ontwikkeling

- De wereldwijde voedselvoorziening staat voor grote opgaven op het gebied van ecologische houdbaarheid, volksgezondheid en robuustheid (het vermogen om schokken en veranderingen op te vangen). Deze opgaven raken ook Nederland. De voedselproductie in ons land is sterk verweven met het buitenland en onze prominente positie op het gebied van agrifood brengt een bijzondere verantwoordelijkheid met zich mee.
- Deze opgaven doen zich voor binnen een voedselsysteem dat een ander karakter heeft dan dat van slechts enkele decennia geleden. Landbouw en visserij zijn verder geïndustrialiseerd, buitenlandse investeringen en handel zijn toegenomen, niet-agrarische spelers zijn belangrijker geworden en Nederlanders hebben een ander consumptiepatroon ontwikkeld. Achter het voedsel op het bord gaat een complex netwerk van ketens schuil, die landgrenzen overschrijden: het ‘voedselnet’.

Agenda

- De huidige opgaven vragen om een heroriëntatie van het Nederlands en het Europese beleid: van landbouw- naar voedselbeleid. In dit beleid dient de aandacht voor de vraagstukken rond ecologische houdbaarheid, volksgezondheid en robuustheid stevig verankerd te worden. Deze verandering van een productieperspectief naar een geïntegreerde aanpak is reeds ingezet, maar dient verder versterkt te worden.
- De urgentie van de opgaven vraagt om een breed proces van innovatie. Dit veronderstelt een pragmatische benadering van de overheid, die waar nodig middelen ter beschikking stelt, doelen stelt, maatschappelijke partijen bij elkaar brengt en soms ook stevige eisen stelt.

Gebaseerd op:

Naar een voedselbeleid

WRR-rapport 93, Amsterdam University Press, 2014

3 SOCIALE SAMENHANG

Nederland behoort tot het kleine gezelschap van 'high trust societies', waarin burgers een relatief groot vertrouwen hebben in elkaar en in instituties. Dit hoge niveau van vertrouwen brengt allerlei sociale en economische voordelen met zich mee. Het voortbestaan van deze positie is echter geen vanzelfsprekendheid. Diverse andere landen hadden de afgelopen decennia te maken met een sterke daling in maatschappelijk vertrouwen, en als vertrouwen eenmaal verloren gaat, is het moeilijk te herwinnen. In ons land zijn de klassieke religieuze en sociaaleconomische scheidslijnen vervaagd, maar is er een nieuwe sociaal-culturele scheidslijn opgekomen. Daarbij gaat het om tegenstellingen rond globalisering, migratie, de EU en nationale identiteit.

3.1 Gescheiden werelden

Ontwikkeling

- De nieuwe sociaal-culturele tegenstellingen zijn gecorreleerd met verschillen in opleiding. Hoger en lager opgeleiden hebben gemiddeld genomen uiteenlopende opvattingen over immigratie, de EU en de politiek in het algemeen. Zij verschillen sterk wat betreft maatschappelijke tevredenheid, politiek vertrouwen en de mate waarin zij conflict ervaren.
- De geconstateerde tegenstellingen zijn echter niet alleen te herleiden tot opleiding. Ook verschillen in economische positie en in belevingswerelden zijn van invloed. De sociale netwerken van lager en hoger opgeleiden zijn gescheiden en hun deelnemers volgen verschillende media.
- De maatschappelijke tegenstellingen zijn nog niet zo sterk als in de hoogtijdagen van de verzuiling of als tegenwoordig in de Verenigde Staten. In ons land is nog sprake van grote middengroepen, met minder uitgesproken opvattingen en een grotere variëteit aan achtergronden en stemgedrag.

Agenda

- Beleid gericht op sociale cohesie, begint bij onderwijs. Voorkomen moet worden dat kinderen van laagopgeleide ouders, bij gelijke aanleg en capaciteiten, minder kansen hebben op een goede opleiding dan kinderen van hoogopgeleide ouders. Door de vroege selectie in ons land en de segregatie naar opleidingsniveau leven de verschillende opleidingsgroepen bovendien al vroeg in gescheiden werelden.
- Voor de maatschappelijke samenhang is het van belang dat er geen grote afstand ontstaat in de sociaaleconomische positie van beide groepen, en dat zij elkaar in de fysieke ruimte en ook in de media blijven ontmoeten. Bijzondere aandacht is daarbij nodig voor de positie van de middengroepen.

Gebaseerd op:***Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland***

M.A.P. Bovens, P. Dekker & W.L. Tiemeijer (red.)

WRR / SCP, Amsterdam University Press, 2014

Lopend project ***Maatschappelijke scheidslijnen***

3.2 Europese arbeidsmigratie in betere banen

Ontwikkeling

- De EU kent een vrij verkeer van personen. Desalniettemin is nationaal beleid op het gebied van de arbeidsmarkt van invloed op de omvang, het karakter en de effecten van arbeidsmigratie.
- Binnen de EU zijn de sectoren met meest flexibele arbeidscontracten ook de sectoren waarin de meeste Europese arbeidsmigranten werkzaam zijn. Dit maakt landen met een flexibele arbeidsmarkt zoals het Verenigd Koninkrijk en Nederland aantrekkelijker voor Europese arbeidsmigranten dan landen met minder flexibele arbeidsmarkten zoals Zweden. Naast verschillen in loon, is flexibilisering van de arbeidsmarkt dus rechtstreeks gekoppeld aan arbeidsmigratie.
- Nederland trekt voornamelijk laagopgeleide Europese arbeidsmigranten aan en doet het minder goed in het aantrekken van hoogopgeleide arbeidsmigranten, ook uit landen buiten Europa.
- De behoefte aan (Europese) arbeidsmigranten valt niet eenduidig vast te stellen. Deze wordt beïnvloed door het nationale beleid dat gevoerd wordt, bijvoorbeeld op het gebied van minimumloon, tijdelijke contracten, uitzendwerk en sociale zekerheid, en het effect daarvan op de arbeidsmarkt.

Agenda

- Nederland kan een proactief en strategisch beleid voeren op het gebied van Europese arbeidsmigratie. Dit betekent dat gekeken wordt welke kennis en vaardigheden op de lange termijn versterkend werken voor de Nederlandse economie.
- Het gericht aantrekken (en behouden) van hoger opgeleiden kan plaatsvinden door te investeren in de kennisinfrastructuur en een goed ontvangstklimaat. Hiermee wordt deze migranten voor de lange termijn een aantrekkelijk perspectief geboden.
- Er is meer aandacht nodig voor de integratie van Europese arbeidsmigranten, bijvoorbeeld door het aanbieden van taalonderwijs. Hoewel een deel van hen terugkeert, zal een ander deel van hen zich blijvend in Nederland vestigen.

- Ten slotte is er gerichtere samenwerking nodig tussen ontvangende en zendende landen. Naast afspraken rond de handhaving van arbeidswetgeving, kan er geïnvesteerd worden in brede (kennis)economische relaties, zoals scholingsovereenkomsten rond technisch personeel, en universitaire verbanden en kennisnetwerken.

Gebaseerd op:

Roemeense en Bulgaarse arbeidsmigratie in betere banen

M. Kremer & E.K. Schrijvers, WRR-policy brief 1, 2014

In betere banen: De toekomst van arbeidsmigratie in de Europese Unie

J.W. Holtslag, M. Kremer & E.K. Schrijvers (red.), 2012

3.3 Van opvang naar integratie van asielmigranten

Ontwikkeling

- Het laatste jaar is een groot aantal asielmigranten naar Europa gekomen, van wie een groot deel vluchtelingen uit oorlogsgebieden.
- De kans bestaat dat de onderliggende conflicten en daarmee ook deze stroom zullen aanhouden. Hoeveel mensen hiervan in Nederland asiel zullen aanvragen, zal ook afhangen van het beleid van de EU en dat van de omringende landen.
- Een ruime meerderheid van de recente asielmigranten heeft een verblijfsvergunning gekregen. In de eerste drie kwartalen van 2015 werd 70 procent van alle afgewikkelde asielaanvragen in eerste aanleg ingewilligd.

Agenda

- De aandacht gaat nu vooral uit naar de instroom en de opvang. Het is voor zowel de economische zelfstandigheid van statushouders (asielmigranten die een verblijfsvergunning hebben gekregen) als het maatschappelijk draagvlak van het asielbeleid van groot belang dat dit zich vanaf het begin ook richt op integratie en het arbeidsperspectief van deze statushouders.
- Dit betekent dat er een secure en snelle asielpcedure nodig is waarin meer aandacht is voor het arbeidspotentieel van statushouders en hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Er is een aanpak nodig waarin het leren van de taal, het volgen van een opleiding, het krijgen van huisvesting en het vinden van werk niet na elkaar, maar op hetzelfde moment plaatsvinden.

Gebaseerd op:

Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten

G.B.M. Engbersen, J. Dagevos, R.P.W. Jennissen, L. Bakker & A. Leerkes m.m.v. J. Klaver & A. Odé

WRR-policy brief 4, 2015

